

Издава на 15 и на 30 сѣ-
ля месѣцъ.

Писма, статьи и дописки
са испроваждатъ до Ивана А-
жепова въ Букурещъ, до Р.
Блжкова въ Русчукъ, до Д. В.
Хранова въ Видинъ и до кн.
„Промышление“ въ Ц/градъ.

Администрацията са на-
мира на Str. Sv. Anton, N° 14.

ЗНАНИЕ

Годишната цѣна на въ-
стникъ е:

За Ромъния . . . 12 фр.
За Русчукъ и
Австрия 14 „
За сичка Ев-
ропейска Турция . . . 16 „
За Россия 5 р

Неплатени писма са вжр-
шатъ назадъ.

ИЗДАНИЕ ЗА НАУКА И ЛИТЕРАТУРА.

* * *

Хубава си, моя горо,
Мерешешъ на младостъ,
Но вселявашъ въ сърцата ни
Само скърбъ и жалость:
Който веднашъ та погѣда,
Той вѣчно жалѣе,
Че не може подъ твоите
Сѣнки да излѣе,
А комуто стане нужда
Вечъ да та остави,
Той не може дорде е живъ
Да та забораи.
Хубава си, моя горо,
Мерешешъ на младостъ,
Но вселявашъ въ сърцата ни
Само скърбъ и жалость:
Твойте буки и дѣбове,
Твойте шуми гжсти,
И цвѣтата, и водите,
Агнетата тжлсти,
И бужуртъ, и тревите
И твойта прохлада,
Сичко, казвамъ, поѣкогашъ
Като куршумъ пада
На сърцето, косто е
Сѣкогашъ готово
Да поплаче кога види
Въ природата ново,
Кога види какъ пролѣтъта
Старостъта испраща
И подъ студтъ, и подъ снѣгтъ
Животъ са захваща.

С Л А В А.

VII.

Преминаха нѣколко месѣца. Единъ день баба
Божилица каза на синътъ си, че я боли главата
и лѣгна да полѣжи. „И мама нѣма да проживѣе
дълго време, си помислилъ Драганъ и на сърцето
му са отвориде дълбоки рани. — Азъ схмъ кривъ
за сичко.“ Неговите мисли не могле да са укрятъ
отъ майка му. Истина казватъ умните хора, че май-
чиното око може да разгѣда и послѣдното кой-

шенце на сърцето ни. Когато добрата и умната
жена заблѣжила, че Драганъ тѣгува силно и дъл-
боко, то го повикала и каза му да сѣдне при
нея. „Сѣдни, сѣдни, мой синко, да си поприважемъ
за едно за друго,“ каза тя и изъ очите ѣ потѣ-
кле едри сълзи. Драганъ заплакалъ още по-горчиво.
„Азъ вида, мое дѣте, продължала баба Божилица,
че цѣма да проживѣя дълго време . . . И презъ
тая ноцъ не зная да ли ща да премина. Бѣди бла-
гословенъ, мой синко! . . . Да даде господъ да про-
живѣешъ и да умрѣшъ по-добре отъ мене. Господъ
ще да бѣде по-добаръ за тебе . . . Той ще да на-
бара и жената ти да трѣгне по добриятъ пѣтъ . . .
Тя е добра и хрисима, но лошавите хора сх я раз-
валиле . . . Млада е още. Сърцето ми усѣща, че
тя ще да са раскае твѣрде скоро и ще да та глѣда
въ очите, но азъ не ща да мога вече да са порадвамъ
на вашата обичъ, защото ща да бѣда заровена въ
студената земя! . . . Родихъ та, глѣдахъ та, като
очите си, носихъ та на рѣцете си и мислѣхъ да са
утѣша съ тебе на стари години; но за насъ наста-
наха лошаи дни и усланиха животътъ ми! . . . Не
мога вече да глѣдамъ, да тѣрпа и да живѣя. Сър-
цето ми е паранено. Ето какво ма води безъ време
въ гробътъ . . . Ела, мой сине, да та благослова . . .
Азъ и на другиятъ свѣтъ ща да са мола богу и на
свѣта богородица за тебе и за булката. Дано го-
сподъ ви даде умъ и разумъ.“ Драганъ са навѣлъ,
прегърналъ майка си и цѣлуналъ я по челото; а
тя ставала, турила рѣката си на главата му и рѣ-
кла: „Азъ та прощавамъ и благословявамъ и отъ
мене, и отъ баца ти. Той ми зарѣча да та благо-
слова . . .“ И щомъ баба Божилица повдигнала
рѣката си да прекрѣсти Драгана, . . . влѣзла Сла-
ва, а слѣдъ нея баба Цвѣтковица. Слава била блѣ-
дна, очите ѣ биле подпухнале отъ плачъ, косата ѣ
била несрѣсана и на носътъ ѣ са видѣле нѣколко
черновати вадиди. „Прости ма, мамо! извикала тя
и прострѣла рѣцете си. — Прости ма, моя душо,
мое сърце! Азъ схмъ ти направила много зло . . .
Азъ мислѣхъ, че ти ма не обичашъ, а сега виждамъ,
че схмъ била ягко излѣгана . . . Ти си добра свѣ-
кърва, ти си чиста душа, ти си честна жена . . .
Азъ зная, че ти ще да забораишъ сичко и ще да
простишъ моята луда и шемедна глава . . . Прости
ма, мамо! . . .“ И Слава лѣгна надъ свѣкърва си
и заплакала още по-силно. — „Стани, мое дѣте,
стани! . . . каза баба Божилица и потупала снаха

си по рамото. — Нека та прости господь, а азъ нѣма за какво да та прощавамъ.“ Послѣ тие думи баба Божилица турила ржката си на Славината глава и помолила са: „Господи, бѣди имъ защитникъ и покровитель, не оставяй ги, помагай имъ, научи ги да живѣятъ мъдро, щастливо и мирно! . . .“ По слѣ нѣколко минути тя поглѣдала камъ синьтъ си и продължила: „Азъ ви прощавамъ и благословявамъ отъ чисто сърце и отъ топла душа и мола бога да ви благослови съ своята свѣта дѣвеница . . . Обичайте единъ другото и господъ ще да бѣде помежду васъ. Господъ е добаръ и милосърденъ . . . Ако ви прощавамъ азъ, то ще да ви прости и той.“ Когато баба Божилица свършила своите молитви, то лѣгнала изново и презъ ноцта предала своята душица въ ржцете на господа бога.

Да ви разкажа сега какво са е случило преди това въ къщата на дѣда Цвѣтка. Дълго време и много дни баба Цвѣтковица молила своята галена дъщеря да иде въ къщата на свѣжъртъ си и да поиска отъ свѣжърва си прощение, но Слава не искала нито да я чуе . . . „Не ща, казва, не ща. Ако ма утрѣнете, то пакъ не ща . . .“ Въ това време си дошѣлъ дѣдо Цвѣтко. Когато добриятъ овчаръ чулъ какво става въ къщата му и когато са извѣстилъ за Славините лошабини, то като извика, като тупне кракътъ си о одарѣтъ! . . . — „Ахъ, ти безсрамнице проклѣта! викалъ той. — А знаешъ ли ти, че азъ ща да та одера жива? Знаешъ ли ти, че азъ ща да та убия като жаба? . . . Отъ днесъ нататакъ ти нѣма вече да живѣешъ на бѣлиятъ свѣтъ и да срамишъ добрите и честните хора! Ако майка ти е изгубила мозакътъ си, то баща ти знае какво да прави съ тебе. Върви тоя си часъ при свѣжърва си и помоли я да та прости.“ Слава поглѣдала на баща си и отстъпила нѣколко крачки назадъ . . . Дѣдо Цвѣтко билъ и страшенъ, и немилостивъ. Слѣдъ нѣколко минути Слава излѣзла вжнъ и тржгнала камъ пѣтътъ. Баба Цвѣтковица отишла слѣдъ нея. — „Върви и ти, празноглава бабичко, слѣдъ нея и помоли свяхата да ти опрости прегрѣшенията, викалъ дѣдо Цвѣтко подиря имъ. — Азъ ща да са преоблѣка и ща да дойда слѣдъ вазе . . . Ако ти да би била добра майка, то дъщеря ти не би правила такива чудесии . . .“ Когато Слава дошла въ свѣжървата си къща и когато чула, че свѣжърва ѝ говори съ синьтъ си, то са запрѣла предъ вратата и вдървила са, като колъ. Най-напредъ тя са срамувала да влѣзе и мислила да са върне назадъ, но когато чула, че баба Божилица говори за нея, то захванала да подслушва и узнала, че тя я обича и прощава я . . . Скоро послѣ това тя влѣзла вжтре. Боже мой, защо си ти направилъ хорските сърца такива? Азъ мисла, че е било сто пѣти по-добре да нѣма зло на тоя свѣтъ и да не искаме отъ тебе и отъ хората прощение. Тѣшко е да иска човѣкъ прощение отъ оние хора, които е той осѣжрбилъ дълбоко въ сърцето.

VIII.

Закопаха баба Божилица на единъ рѣдъ съ ней-

ниятъ старецъ и натрупаха надъ гробътъ ѝ прѣсна земя . . . Послѣ тоя день Слава захвана да ходи сѣки день на гробищата, да оплаква старците, да имъ пали кандилце и да сади на гробовете имъ божо дървце и матечинка. А времето? Какво става съ времето? — Времето са тѣркаля и животътъ ни са скѣсява. Скоро премина цѣлъ месѣць. Въ продължението на това време Слава са измѣни твѣрде много . . . Тя ходѣше по дворѣтъ като сѣнка, лицето ѝ бѣше бѣло като хартия, снагата ѝ изсѣхна и стана като пѣрчка . . . — „Какво ти е, дѣте мое?“ я питаше мама. — „Нищо, отговаряше тя. — И азъ не зная какво ми е . . . Не мога . . .“ — „Ти не излазай на дворѣтъ, ѝ казваше мама. — Подѣжи и почини си. Истинала си. Вари си малко чай или малко липовъ цвѣтъ. Поварди са нѣкой день.“ — „Охъ, за какво ща азъ да са лѣкувамъ? За какво и за кого азъ живѣя? Кому сѣмъ азъ потрѣбна? За каква радостъ ща азъ да живѣя? Азъ сѣмъ здрава, но Драганъ не прилича на себѣ си . . . По цѣлъ день сѣди и мисли. Изъ сичко са види, че на сърцето му е тѣшко и горчиво. Като го глѣдамъ такавъ, то и дене и ноце сѣда и плача . . . По цѣлъ день сѣди и дума не ще да ми продума. Азъ зная, че той ми са сѣрди . . . Ако ми са не сѣрди, то би трѣбало баремъ лошава дума да ми продума.“

Единъ день мама намѣрила Драгана на-само и попитала го: „А защо ти, Драгане, са сѣрдишъ на Слава? Я поглѣдай я на какво е заприличала? И мѣрвите сѣ по-хубавци.“ — „Нищо, нищо, ѝ отговорилъ Драганъ. — Азъ ѝ са не сѣрди.“ Послѣ това той махналъ съ ржката си и рѣкалъ ѝ полусърдито, полупечално: „Нѣщо ми е тѣшко на сърцето . . . И умъмъ ми вече не е цѣлъ. Какво ще да бѣде съ мене, не зная.“

Напусна Драганъ своите работи и на нищо вече не глѣдаше . . . Нивите му останаха непосѣяни, ливадите му непокосени, тѣрговията му бѣше зарѣзана и земѣнията и даванията му са прекратиха. Той захвана вече и да попива. — „Изгуби са хубавото момче, говорѣше мама. — Когато захване човѣкъ и да пие, то отъ него не трѣба вече да са очѣква никакво добро.“ Най-напредъ Драганъ пиѣше много, но помнеше себѣ си; а когато преминаха деветъ месѣца послѣ смъртъта на майка му, той са залови за виното, като слѣпъ за тояга, и захвана да са напива до толкова, щото не можеше да намѣри къщата си и много пѣти ноцуваше въ нѣоел ливада или подъ нѣкой стоборъ. Една ноцъ кучетата му раздърпале и дриците, и бутовете. Малко по-малко той сѣвсѣмъ са пресели въ крѣчмите и испи сичко, щото бѣше оставено отъ баща му. Когато са дѣвѣрши сичко и когато нѣмаше вече какво да пие и какво да пропива, той стана лютъ и захвана да кълне и да псува когото дѣ срѣшне. Твѣрде чѣсто той са и биеше съ хората . . . Слава той не закачаше, защото тя тѣрпѣше и не отвѣрщаше му. Само веднашъ Слава исправила главата си, поглѣдала на мжѣтъ си печално и проговорила: „Драгане, мой мили Драгане, остави това пиянство

и помисли за къщата си. Помисли какво ще да кажат за насъ хората . . .“ — „Нека говорятъ каквото щатъ, казалъ той. — Азъ мисла, че тие нѣма какво да говорятъ, защото одавна вече сж изговориле сичко . . . Ние би трѣбало да помислиме още преди нѣколко години какво ще да кажатъ за насъ хората, а сега е вече късно.“ Послѣ тоя депъ Слава замълчала и никога вече не говорила съ мъжътъ си за тие нѣща. Когато Драганъ пропи сичко, то са изгуби и никой не знаеше дѣ е той, какво прави и живѣ ли е. Едни казваха, че той е умрѣлъ; други разказваха, че той са е главилъ да работи на чифликътъ у единъ турчинъ; а трети говорѣха, че е станалъ хайдугинъ и че „ще да изѣде главата си.“ Преминаха още двѣ години. Слава живѣеше у майка си. Трѣба да ви кажа и това, че нѣколко дѣна преди да са изгуби Драганъ тя роди мъжко дѣте. Божилъ го крѣстиха. Веднашъ, — това са случи послѣ петровденъ, — когато баба Цвѣтковица и Слава мислиле да си лѣгатъ, защото било вече късно, нѣкой потропалъ на вратата. — „Кой тропа?“ попитала баба Цвѣтковица. — „Азъ сжмъ,“ отговорилъ нѣкакавъ си гласъ. Слава повнала тоя гласъ, скокнала отъ постѣлята и отворила вратата. Прегърнале са и стиснале са радостно и горѣщо. — „Мамо, запади по-скоро свѣщета, казала Слава. — Нашъ Драганъ е . . . Ахъ, ти го не позна!“ Запалиле свѣщета и глѣдатъ. Драганъ билъ крѣвавъ . . . Ризата му, рѣцете му и лицето му биле червени. — „Какво са е случило! извикале съ единъ гласъ и двѣте жени. Да не си параненъ?“ — „Не Славо, не, казалъ Драганъ. — Не той ма уби, а азъ него . . . Азъ си отвърнахъ и за тата, и за мама, и за себѣ си . . . Азъ му провалихъ корѣмътъ и испроводихъ го въ пѣкалтъ да са прегърца съ своите дяволе.“ — „Кого си ти убилъ, Драгане? извикале жените. — Да ни упаци господъ!..“ — „Кого сжмъ убилъ? Разбира са, че Янаки магиосникътъ . . . Господъ и хората ще да ма простатъ. Азъ избавихъ сичкиятъ свѣтъ отъ тоя лошавъ магиосникъ.“ Слава захванала да скача отъ радостъ. — „Отъ сега нататакъ ние ще да живѣеме добре и ще да са радваме на дѣтето си . . . Много добре ще да живѣеме . . . Така ли е, Драгане? — „Така е, така е, моя глѣбице! казалъ Драганъ. — Азъ направихъ добро нѣщо, защото Янаки бѣше уплашилъ сичкото село. Магиосникътъ е дяволъ, а не човѣкъ. Отъ сега ние ще да живѣеме като хората . . . А дѣ е дѣтето ми? Дай ми да са омия и да са преоблѣка.“ Слава донесла вода и захванала да полива на мъжътъ си съ весело лице и съ радостно сѣрце. Когато сичко било готово, то нѣкой потропалъ на вратата . . . Влѣзле седските сеймене, векилинътъ, единъ отъ чорбаджиите, нѣколко души зеваче и Цона Пѣнина. — „Азъ видѣхъ съ очите си, че убиецътъ бѣше Драганъ, говорила Цона и пѣшкала, като цигански мѣхъ. — Добриятъ човѣчець го молѣше да го не коди, но Драганъ му рѣче, че е магиосникъ и че трѣба да иде при дявовете . . . Закада го като говѣдо . . . Лошавъ човѣкъ! . . . А кой ще да лѣвува отъ сега

нататакъ дѣцата ви? а? Утрѣпете го, чичо Ганчо!“ — „Да го вѣžeme ли?“ попитале сейменете и поглѣдале на векилинътъ. — „Вѣжете го и закарайте го въ конакътъ,“ отговорилъ векилинътъ. Вѣзале го съ дебѣли синджире. Слава плакала, скубала косата си и припкала слѣдъ Драгана. Плакала и баба Цвѣтковица. — „Не плачи, моя мила, и не тѣгувай казалъ Драганъ на жената си. — Моите другаре, приятели и добрите хора ще да ма спасатъ, когато чуватъ, че азъ сжмъ убилъ Янаки магиосникътъ. Ти иди при дѣда Марка и помоли го да ни помогне. Той и самъ е патилъ едно време отъ магиосниците. Дѣдо Христо го е „вѣзвалъ“ три пѣкти. Той ще да ни помогне.“ — „Ако да не би била азъ, то той щеше да са скрие, говорила Цона. — Азъ го хванахъ . . . Да не е ходилъ хайдугинъ. Нашата чорбаджиика ще да оплаква сиромашъ Янаки три години, три недѣли и три дни. Ако да не бѣше Янаки, то кравите имъ би измрѣле още по илинденъ.“ — „Янаки бѣше грѣкъ и лошавъ човѣкъ,“ казале нѣколко души. — „И вие не сте по-добри отъ Драгана,“ казала Цона. — „Млѣчи, како Цоне, и не левусти са, извикале нѣколко момчета. — И ти, както са види, си играла съ дявовете на посадникъ.“ — „Да ви убие господъ и да ви порази,“ извикала Цона и отишла си. Но Драгана не пуснаха. Като го подѣржаха нѣколко дѣна въ конакътъ, то го испроводиха въ Пловдивъ, а отъ тамъ не знаа дѣ . . .

Ето какъ върви човѣческиятъ животъ — безъ свѣтлина, безъ разумъ и безъ сжзнание; ето съ какви нечувани страдания, съ какви страшни гнусоти и съ какви ужасни престѣпления товари само себѣ си грубото, неразбранното и невѣжественното човѣчество; ето какви невѣроятни суевѣрия и прѣдрасъждоци волнуватъ заплѣсневѣлите и обраслите съ глупости умове . . . И нѣма дума, свѣта, чиста и животворяща дума, която би разбудила тие страдалци, тие „немошни духомъ“ и тие „слѣпи разумомъ“; нѣма дума, която би подѣйствувала на тѣхъ спасително, която би ги извлѣкла изъ темнината и която би ги вовела въ истинно човѣческиятъ животъ; нѣма дума, която би ги спасила отъ тѣхъ самите и която би имъ вдѣхнала любовъ камъ ближните имъ, камъ доброто, камъ прекрасното и камъ свѣщенната истина. А какво праватъ христовите апостоли, които сж обязаны да обяснатъ на слѣпците какви трѣба да бѣдатъ тѣхните човѣчески и християнски обязанности? Не питайте ни за тие апостоли. Християнската вѣра одавна вече е станала голъ обрядъ, а христовото учение е забравено още преди сжборите . . .

ЗА ДОИСТОРИЧЕСКИТЕ ВРЕМЕНА.

Да кажеме нѣколко думи и за старовременното духовенство. Както въ доисторическите, така и въ историческите, даже и до настоящата минута, духовенството

или жерците сж играде въ животътъ на народите първите роли. Така, напримѣръ, жерците сж са разговаряле съ боговете, узнавале сж тѣхната воля, сжобщале сж я на вѣрующите, приемале сж най-добрите произвѣдения на земята и най-гдстите животни, дѣладе сж донесеното съ боговете, храниде сж са добре и проповѣдале сж на народътъ смирение, послушанве, слѣно вѣрованне и безусловна покорность. Историята ни доказва, че колкото е било по-силно, по-влиятелно и по-развито духовенство, толкова е било по-просто, по-невѣжественъ и по-убиенъ народътъ. Въ Индия народътъ са е дѣлялъ на четири сжсловия или касти, отъ които жерците сж занимаде първото мѣсто. А въ какво положение са е намиралъ народътъ? — Единъ отъ знаменитите историци говори, че ни единъ народъ не е билъ до толкова невѣжественъ и до толкова грубъ, до колкото индийскитъ. Това е истина. Жерците сж носиле име брамини, т. е. служители на бога Брама. Който е билъ роденъ отъ брамини, той не е можѣлъ да бжде нищо друго, освѣнъ браминъ. Освѣнъ това, браминътъ не е можѣлъ да земе момиче изъ другите касти, защото тие касти сж са считале за нечисти и за по-низски отъ неговата. Дщерите на жерците така сжщо не сж могле да зематъ мъжъ изъ другите сжсловия. Даже и царътъ не е ималъ право да земе дщерята на чистиятъ и на освѣщенниятъ браминъ. Освѣнъ това, само духовенството е могло да са учи да чете и да паше; само духовните сж имале право да бждатъ министри, чиновници, сжди, учени, лѣчители, землемѣрци, архитектори и пр.; най-послѣ, само брамините сж имале право да рѣшаватъ сждбата на човѣкътъ, т. е. да обявяватъ войни, да наказватъ и да управляватъ царството по своята собствена воля. Брамините сж предписвале даже и на царътъ си такавъ благоденственъ уставъ, извѣнъ когото негово величество ни подъ какавъ видъ не е ималъ право да престѣпи. Той не е можѣлъ нито да лѣгне, нито да стане, нито да ѣде безъ дозволенieto на жерците. Жерците сж му говорили, че той е обязанъ да пита боговете за исходътъ на сѣко едно предприятие и да имъ са моли преди сѣко едно свое дѣйствие; а воляга на тие „чистоплотни“ богове е била извѣстна само на жерците, които сж са считале за свѣти и за непогрѣшими. Съ една дума, въ Индия царътъ не е билъ нищо друго, освѣнъ воененъ полководецъ и изпълнител на жерческата воля. Селѣните или робовете сж са считале за нечисти. Ако по улицата вѣрвалъ нѣкой браминъ, то селѣнинътъ са вардилъ не само да са не достѣгне до него съ своята дрѣха, но и да го не покрие съ своята „нечиста“ сѣнка. Ако са случало, даже и нечаянно, подобно престѣпление, то селѣнинътъ са наказвалъ съ смъртъ, чегато е повдигналъ бунтъ или чегато е убилъ нѣкое знаменито лице! Даже и онзи селѣнинъ, който е преминувалъ по онзи пѣтъ, но който сж ходиле брамините, е билъ убиванъ като звѣръ, защото неговото дѣханне са е считало за нечисто и защото чрезъ него са е осквѣрнялъ и божнятъ служителъ. Селѣнинътъ не е ималъ право да влази даже и въ храмовете. Браминските свѣщенни книги говорятъ, че духовенството е направено отъ главата на Брама, т. е. отъ главата на главното индийско божество; войните сж сжтворени отъ неговите рѣце; а търговците и художниците отъ краката му. А селѣните? —

Селѣните богъ не е нито сжтворялъ, нито сѣялъ, нито измишлялъ. Тие сж са родиле сами, както са ражда и непогрѣбниятъ буренъ на полето. Свѣщенното писание сж могле да четатъ, да слушатъ и да проповѣдатъ само брамините; войниците сж могле само да слушатъ и да четатъ, но не сж могле да разказватъ сждржанието му на другито; търговците и художниците сж могле да слушатъ, но не и да четатъ; а селѣните сж са наказвале твърде строго, ако би влѣзле въ нѣкой храмъ или ако би са намѣриле случайно на онова мѣсто, дѣто са четатъ божественните книги. Ни въ едно господарство селѣните не сж търпѣле таква страшни преслѣдования и таква ужасно презрѣние! У египтяните, у вавилоняните и у персите духовенството така сжщо е занимало първото мѣсто, ако различieto между сжсловията и да не са е сжблюдало до толкова строго. У грѣците и у римляните жерците сж принадлежѣле на вториятъ класъ. Цимерманъ говори, че жерците даже и у най-грубите, и у най-бѣдните народи живѣятъ добре. Така, напримѣръ, въ Дагомея тие живѣятъ вѣнъ отъ градовете (както и нашите калугере), въ горите и на най-живописните и здравите мѣстости и приемаватъ жертвоприношенията, които влазятъ не въ божиите, а въ тѣхните гърла. Жерците говорятъ, че въ тѣхните къщи или манастири живѣятъ злите духове, които трѣба да са подмамятъ или да са задоволяватъ и които не обичатъ да глѣдатъ около себъ си грѣшни хора, слѣдователно вѣрущите иматъ право да влазятъ въ тие храмовете и да бждатъ свидѣтели при жертвоприношенията. Жертвите, които понѣкогашъ са сжстоятъ отъ крави и отъ биволе, са донасятъ и оставятъ са предъ вратата на храмовете. Тука сме длжни да кажеме и това, че дагомейските богове приемаватъ не само храна, но и слонови жѣби, биволски кожи, златенъ пѣсакъ и др. т. Ако нѣкой престѣпи презъ начертанните граници и ако са приближи до храмътъ, то жерците иматъ право да го убиятъ съ утровна стрѣла. Въ тие капища жерците приготвяватъ своите вѣлшебни срѣдства и воспитаватъ синовете си, т. е. бждѣщите жерци, които оставятъ наслѣдство своите свѣщеннически тайни. Почти сѣчките жерци умѣятъ да лѣчатъ болните и да изганятъ злите духове изъ богопочитаемите и изъ жертвоприносящите жилища. Но тие даватъ на болните и различни лѣкове. — Близко до африканската мѣстность Ксави и до днесъ още сжществува змиинно капище, което принадлежи не на жерците, а на жриците, които са наричатъ жени на боготворимите зми. Тие жени носатъ блѣстящи украшения. Шеята имъ, гърдите имъ и рѣцете имъ сж покрити съ множество коралле (мерджанъ), съ златни въздѣлия и съ други драгоценности. Жриците вжобще биватъ по-малко строги, не избѣгаватъ до толкова човѣческите общества (а особенно мъжските манастире) и извѣршаватъ идолослуженията съ особенно усърдие и съ достоинство. Младите жрици играятъ на посадникъ предъ своите божества, а старите приготвяватъ или воспитаватъ достойни служители. Най-главната жрица (игуменицата) избира изъ градътъ най-хубавите и най-привлѣкательните осмолѣтни или десетилѣтни момиченца, които тя приготвява за бждѣщите тѣхни „полудуховни“ и „полудотски“ обязанности. Неспособните са вѣрцатъ назадъ при родителите имъ, а способните, които сж из-

държалے испитането си удовлетворително и които сж достигнале на възраст, са сжединяватъ съ брачни свързски съ нѣкой отъ змиите. Ако послѣ нѣколко-годишната служба на боговете на тие „непорочни“ дѣвци и да е дозволено да излѣзатъ изъ храмътъ и да си тѣрсаатъ мъжъ, но това са случва твърде рѣдко, защото простите смъртни са боятъ да иматъ дѣца съ такива свѣщенни личности, които сж имале сношения съ божествата. И така, тие жрици оставатъ презъ сичкиятъ си животъ принадлежност на жерците. Изъ сичкото това, щото говорихме по-горе, читателите ни видатъ доводно ясно, че калугерството има общъ источникъ и че духовните личности почти у сичките народи, даже и у най-дивите, иматъ сжщественно сходство между себѣ си. Сѣки отъ тѣхъ са старае да увеличи народните суевѣрия и да сжздаде нови предразсѣдоци; сѣки отъ тѣхъ са мъчи да затъни незрѣлиятъ мозаекъ и да го подчини на своята личностъ; най-послѣ, сѣки отъ тѣхъ са старае да живѣе на-готово, да ѣде чуждиятъ потъ и да увеличава своята властъ съ различни лукавства. Праватъ са различни фокуси, които носатъ название чудеса; проповѣда са безнравственностъ, която почти сѣкога привлача грубото човѣчество; възмшляватъ са всевъзможни привазици, които са почитатъ за неопровѣржими и свѣщенни истини. И сичкото това са върши за щастнето и за блаженството на духовенството, което са грижи не за щастнето на народътъ и не за боговете, а за своятъ тѣлесни рай. Но лажата и взамата никога не сж царствовале дълго време. Нека говори кой що ще, а ние ще да кажеме, че даже и религиозните тиранства не могатъ да просѣществуватъ дълго време, защото човѣческиятъ разумъ никога не може да са пороби безусловно. Човѣческото сърце е сжздадено така, щото сѣка една жестокостъ или сѣка една несправедливостъ, която днесъ са извършва безъ никакво препятствие, утре или въ други день намира неприятели и опозиция, и старовременните понятия (ако тие не сж основани на здрави начала) захващатъ да падатъ и тѣхните „велики истини“ ставатъ равни съ пудата. Съ една дума, ненавистта камъ несправедливостите са е повила въ сжрцето на човѣкътъ даже и въ най-грубите времена, ако само той е откривалъ и разбиралъ тая несправедливостъ. Исторически и философически е вече доказано, че човѣчеството върви напредъ, че несправедливостите са умаляватъ, че свѣтлината са распространява и че грубата неистина, слѣдователно и грубите вѣрования и суевѣрия, рано или късно ще да падне и човѣчеството ще да достигне до своето сжвършенство и щастие. Да приведеме и единъ исторически примѣръ. Ние казахме вече, че дониторическите религии сж биле груби и безчовѣчни и че човѣкътъ е страдалъ подъ игото на своите божествени жерци много повече, нежели животните и звѣровете отъ човѣческата рѣка; а сега ще да кажеме, че даже и въ суевѣрна Индия сж са появяле такива хора, които, противно на жерческото учение, сж проповѣдале любовь камъ човѣчесвото и камъ истината. Единъ отъ тие правоучители е билъ Буда (отъ 600 до 543 г. до р. хр.). Той е училъ, че хората не трѣба да бждатъ користолюбиви, а да помагатъ единъ другиму; той е говорилъ, че сичките хора сж равни между себѣ си и че богатството трѣба да са

раздѣли между тѣхъ на равни части; най послѣ, той е проповѣдалъ, че ако нѣкой човѣкъ е грѣшенъ, то трѣба да спаси душата си не съ жертвоприношения, а съ чистосърдечно покаяние. Разбира са, че подобно учение не е могло да са хареса на индийските жерци, които сж са считале за полубогове, и тие захванале да прислѣдоватъ Буда и неговите ученици и да ги подвѣргаватъ на различни мъчения. А какво е произлѣзло отъ сичкото това? — Произлѣзло е туй, че въ сегашното време неговите послѣдователи са считатъ повече отъ 300,000,000. Но будизмътъ е пустилъ дълбоки корѣни не въ Индия, а въ Тибетъ, въ Монголия, въ Татария, въ Кашемиръ, въ Япония и отчасти въ Китай. Разбира са, че и будизмътъ, както и сичките други вѣри, които смѣсватъ своите истини съ народните вѣрования или суевѣрия, е изгубилъ твърде скоро своята първоначална чистота и добилъ е чисто „обрядна форма.“ Будизмътъ е билъ смѣсенъ съ брамизмътъ и съ народните предразсѣдоци, т. е. старите суевѣрия и понятия сж биле смѣсени съ новото учение и отъ него произлѣзла полубудайска, полубрамнска и полумитическа вѣра. Будайците, както и браминете, вѣрватъ, че душата са преселява изъ тѣло въ тѣло и изъ животно въ животно. Освѣнъ това, тие вѣрватъ, че душата са преселява не само въ животните, но и въ растенията, въ минералите и пр., т. е. че тя е обязана да премине презъ сичките предмѣти и да достигне изново до човѣкътъ, като са очисти отъ набранните едно време нечистоти. А защото животътъ е распросраненъ по сичката природа, то будайците почитатъ и кланятъ са на сѣки единъ природенъ предмѣтъ. Природата е за тѣхъ богъ, природата е за тѣхъ начало и конецъ, природата е за тѣхъ сичко. Съ една дума, будайците са боятъ да не настѣпатъ и послѣдниятъ червекъ, защото въ него са намира душа, която твърде лесно може да принадлежи на нѣкой тѣмъ блженъ човѣкъ. Тие не ѣдатъ мѣсо, не би ѣде нито растения, ако да би могле да просѣществуватъ безъ храна. Животътъ на човѣкътъ е частъ отъ прошедшиятъ и отъ бждщиятъ животъ на природата. Ако тоя или оня човѣкъ е живѣлъ преди рождението си подъ други видове, като, на примѣръ, подъ видъ на левъ, на кокошь, на котка, на брилиантъ и др. т., то и послѣ смъртъта си той ще да приемава хилѣди други видове, т. е. той ще да бжде слонъ, желѣзо, мишка, камакъ, куче и др. т., дорде не достигне до своето сжвършенство. Ако човѣкътъ живѣе чисто в чество, то душата му са преселява въ нѣкое по-добро животно или въ нѣкой по-чистъ предмѣтъ, а ако живѣе лошаво и грѣшно, то тя одушевлява най-нечистите животни и предмѣти. Когато душата достигне до своето сжвършенство или до своето окончателно очищение, то пада въ нищожество или въ забвение, т. е. тя сжвѣмъ вече престава до сжществуватъ. Ето защо най-главното стрѣмление на будистътъ са сжстои въ това, да избави душата си отъ многочисленните преселения и да достигне колкото са може по-скоро до нищожеството, което сжвршва сичко и което успокоява сичко. Съ една дума, будизмътъ е чисто „материалистическо“ учение, което слѣдъ време е усвоило и множество глауави обряди и обичаи. Египтяните сж мислиле така сжщо, както и индийците, че душата на човѣкътъ са преселява изъ животно въ животно и че

рано или късно тя ще да са върне изново въ своето тѣло. Ето защо тие сж желале, щото тѣлото да дочѣка своята душа здраво и непогресимо. За да достигнатъ до своята цѣль, тие измислиле да балзамиратъ умрѣлите тѣла и да препятствуватъ на гниенето да ги унищожи. Въ Египетъ това искусство е било развито до голѣмо сжвършенство. Тѣхните балзамирани тѣла сж просъществовале цѣли хиляди години. Тие тѣла са наричатъ мумии и приличатъ повече на камане, нежели на органически вѣщества. Египетските гробища сж биле така сжщо не такива, каквито сж нашите. Когато ние закопаваме нѣкое тѣло, то го закопаваме не да остане цѣло и неповредимо, а да изгние; а египтяните сж изграждале богати здания, въ които сж вардиде своите мъртвечи много повече, нежели живите сжщества. Но преди да свършиме своето обозрѣние за редигиозните понятия на човѣчеството въ старите времена, ние ще да повториме още веднашъ, че сичките тие вѣрования иматъ сжществено сходство, защото, — ако само народите на тая или на оная мѣстность сж окружени съ еднакви природни условия, — происхождатъ изъ общъ источникъ. Даже и нищожните различия, които сжществуватъ между тѣхъ, зависатъ отъ климатическите условия, отъ развитието на народътъ и отъ образътъ на животъ му.

(Продължава са).

ИЗЪ ФИЗИОЛОГИЯТА.

I.

Сичко расте.

Що е човѣкъ? — Ако нѣкой отъ насъ да би добилъ воля да отговори на тоя вопросъ подробно и вразумително, то той би трѣбало да напише цѣли стотини доволно дебѣли томове и да проживѣе нѣколко дълголѣтни живота. Но можѣлъ ли би той и въ такавъ случай да напише сячко, щото е нужно? Думата „сичко“ е до толкова обширна, до колкото е обширна и природата, слѣдователно сѣки благороденъ и знающъ човѣкъ, който е изучилъ своето дѣло, ще да отговори на гореказаниятъ вопросъ отрицателно. Ние знаеме, че сѣко органическо тѣло зависи отъ друго органическо тѣло и че човѣкътъ не може нито да израсте, нито да просъществува безъ другите произвѣдения на природата. Който е изучилъ съ неліцемѣрна цѣль природата и който са е опозналъ съ нейните чудни, но прости явления, той трѣба да са е увѣрилъ, че на нашата планета сжществува всеобщо истрѣбление, т. е. че животните унищожаватъ растителността, а растителността са храни отъ животните; че човѣкътъ прислѣдова животните и растенията и употрѣблява ги за храна, а червеците и растенията са хранатъ отъ човѣкътъ; най-послѣ, че животните ставатъ храна на животните, растенията на растенията, рибите на рибите и пр. По думите на Мишле, въ моретата и въ океаните происхождатъ по-голѣми прислѣдования и по-ожесточени войны, нежели на сушата. А какво би са случило, кажете ни, ако да не би происходиде тие прислѣдования или ако животните да би са храниле само съ растителна храна? Ако да би са случило това, то тие животни би са размножиле до толкова бър-

зо, щото въ продължението на нѣколко години земята би са напълнида и препълнида, и тие би биле принудени да умратъ отъ гладъ. По-голѣмата частъ отъ по-главните млѣкопитающъ са животни, като, наприкладъ, слононътъ, носорогътъ, бегемотътъ (рѣчни конь), кравата, кобилата, и пр., раждатъ само по едно чедо, но голѣмината, силата, устройството на тѣлото, дългитъ животъ и способностите, които сж своиственни на тие животни, ги защищаватъ достаточо добре отъ плотоядните звѣрове. Ето защо тие пропадатъ твърде рѣдко и въ продължението на едно столѣтие сж въ сжстойние да са размножатъ до баснословна цифра. Това може да са докаже и съ сжвременни примѣри. Въ 1776 г. въ Калифорния биле докарани четири крави и единъ бивъ. Тоя добитакъ са размножилъ до толкова много, щото въ 1805 г., въ продължението на една година, сж биле убиени само по тая мѣстность 20,000 диви говѣда. Изъ Лаплата въ продължението така сжщо на една година биле испроводени въ Англия 250,000 кравешки кожи. Пътешественниците ни разказватъ, че по пространните полета на сѣверна Америка, която е богата съ роскошна растителность, са срѣщатъ цѣли стада диви крави, които покриватъ съ своята многочисленность голѣми пространства. Единъ пътешественникъ видѣлъ на едно мѣсто ергеле отъ 20,000 коня, които са разхождале по американските полета безъ господаре, безъ конаре и безъ никакавъ надзоръ. Сичките тие стада сж потомци отъ оние нѣколко крави и кобили, които сж биле докарани изъ Европа отъ испанците и които сж биле изгубени въ пустините. Трѣба да ви кажеме и това, че въ Америка преди нейното откритие не сж сжществовале нито коне, нито крави, нито овце. И така, ако тие животни, които раждатъ само по едно тѣло въ продължението на една година, сж са размножиле за едно доволно кратко време до такива громадни размѣри, то до каква гигантска числителность би могле да са увеличатъ стадата на оние животни, които раждатъ отъ 5 до 7!? Свинята са праси отъ 7 до 12 прасета; зайците са зайчатъ по четири пѣти презъ годината; а мшките и пшховете сж още по-плодовити. Безъ да говориме за насѣкомите, ние ще да кажеме нѣколко думи за рибите. „Презъ нощта на св. Иванъ (отъ 24. до 25. Юния), говори Мишле, слѣдъ петъ минути послѣ полунощъ, въ сѣверните морета са откри голѣма ловидба. Въ това време са ловатъ седдите (hareng, Häring). По волните подскачатъ и търкалятъ са фосфорически искри. „Седдите са лъщатъ!“ са зачува условниятъ знакъ отъ сичките каици. Повърхността на морето са покрива съ жива пелена, която е примамена изъ дълбочините на морето отъ свѣтлината и отъ топлината. Кротката и блѣдната свѣтлина на месѣчината са харесва на плашливите сжщества и тие излазятъ сичките изведнашъ: ни една не желе да остане назадъ. Дружелюбието е главниятъ законъ на тие риби. Вие никога нѣма да ги видите разединени. Тие живѣятъ заедно въ темните дълбочини на морето; тие излазятъ заедно презъ пролѣтъта да приѣматъ своята мѣничка частичка въ общето щастие, т. е. да поглѣдатъ на божиятъ свѣтъ; най-послѣ, тие излазятъ заедно на повърхността да са понасадатъ и да умратъ. Тие са прилѣпватъ едно до друго и плуватъ като гѣста масса. „Чегато плуватъ нашите дюни“ (наспе), говорѣха, като

гледана на тях, фламандците. Може да са помисли, че между Шотландия, Холандия и Норвегия са въздига громаден остров, че от камък восточната страна са появява нова суша, от която са отделява един ръкав и влиза в Зундъ, и че тя напълва сичкият пролив в Балтийско море. През нѣкои тѣсни мѣста е почти невъзможно да премине ладията ви, защото морето става твърдо. Кой ще да са рѣши да опредѣли баремъ приближително числото на тие легионе? Тие сж милионе милиона, милиарди милиарда. Разказватъ, че нѣкога си, близо до Хавръ, единъ рибаринъ намѣрилъ една заранъ въ своите мрѣжи около 80,000 селди. Въ едно шотландско прѣстанище за една нощъ събрале и напълниле съ тяхъ единъ сетъ хилѣди бжвета. А тие се върватъ и върватъ, чегато ги влѣче нѣкоя си слѣпа свѣрхестественна сѣдбина, и никаква истрѣбителна сила не може да ги запре. На тяхъ нападатъ и хората и другите риби, — а тие се плуватъ и плуватъ! Колкото ги убиватъ повече, толкова тие са и плодять повече въ продължението на пътуванието си. Водата са спуща на двѣ или на три стъпжана надолу подъ невѣроятното изобилие на вкратата (хайверъ), и пред-зора морето са появява покрито съ млѣко, което занимава громадно пространство отъ нѣколко мили. Въ тие бѣли, мазни и пжзгави водни происхождения „брожение“, което сжздава животъ. На разстояние отъ сто мили дължина и ширина морето чегато е облито съ движуше са млѣко. — Тая невѣроятна сила въ производителността, както ми са чини, би напълнила океанътъ, ако да не би я уравновѣшвала силата на истрѣбление. Трѣба само да си въобразиме, че сѣка седла хвѣрга отъ 40 до 70 хилѣди зърна цѣра, т. е. ейца! Ако да не би била насилственната смъртъ, то сѣка седла, като я помножиме съ срѣднѣо число на петдесетъ хилѣди, а сѣко отъ ейцата отъ своята страна още на толкова, то ние ще да са увѣриме, че нѣколко поколѣния сж доста, за да напълнатъ океанътъ, да го направатъ суша или да го заразатъ съ гнилостъ, да истрѣбятъ сичко, што живѣе, и да преобразатъ земното кжлбо на пустиня. Изъ тоя случай ние видиме доста добре, че на животътъ е нужна помощ отъ неговата сестра, т. е. отъ смъртъта.“ И така, ако да не би било взаимното истрѣбление, т. е. ако да не би била смъртъта, то не би билъ и животътъ. А изъ сичкото това, штоо казахме по-горе, ние ще да извѣдѣме такова заключение, че ако нѣкой отъ насъ да би са завзѣлъ да опше човѣческиятъ животъ, то той би билъ длжженъ по-напредъ да изслѣдува сжставътъ на сичките оние предмѣти, които ние употрѣбляваме за храна и които ни даватъ сила и движение. Разбира са, че подобна работа е почти невъзможна за единъ човѣкъ, слѣдователно и ние ще да са ограничиме тука само съ поглавните физиологически условия, които поддржжатъ нашето тѣло и които му даватъ сила да расте, да са развива, да сжзрѣе и да умре. Свѣщенната книга на природата, която не припознава нито авторитети, нито предположения, нито „ученъ деспотизмъ“, ни разказва, че сичко са ражда, сичко расте, сичко живѣе, сичко зрѣе и сичко умира, ако между животътъ на човѣкътъ и животътъ на елмазътъ и да сжществува огромно различие. Но отъ какво растатъ, какъ растатъ, защо растатъ и защо умиратъ животните и ископаемите? — На тоя мно-

госложенъ вопросъ ние ще да отговориме въ слѣдующите нѣколко глави, а сега ще да кажемѣ, че физиологията, ако и да е обработвана твърде старателно, е останала и до днешниятъ день въ своето младенчество, слѣдователно ние ще да разглѣдаме само припознатите вече истини.

II.

М л ѣ к о.

Началото на човѣческото тѣло е до толкова дрѣбно, штоо ние не сме въ сжстояние да го разглѣдаме съ просто око и да опредѣлимѣ неговата форма. Това начало, което може да са види само съ помощта на микроскопътъ, са нарича зародишъ. И това почти нищожно вѣщество захваща да са развива, да са храни, да расте и да добива човѣческа форма. Слѣдъ деветъ месѣца то са появява на свѣтътъ и неговите родители биватъ принудени да мислатъ за неговото бждще, което са нарича общественъ животъ. Но преминуватъ нѣколко години, и това малко сжщество, което не е могло нито да ходи, нито да говори, става възрастенъ човѣкъ, учи са и мисли, жени са, сжздава други живи сжщества и умира. Съ една дума, слѣдъ нѣколко години послѣ рождението на младенецътъ, неговите кости (първоначално тие не сж кости, а хрщѣлъ) малко-по-малко твърдятъ и крѣпватъ, увеличаватъ са и ставатъ по-тѣшки, растатъ и остаряватъ. Сжщото бива и съ жилите или съ мускулетѣ, които управляватъ и свѣзватъ костите и които са увеличаватъ както съ своята ширина, така и съ своята дължина. Освѣнъ това, мѣсото, ушите, носътъ, устата, главата, ржцете, краката и въобще сичкото тѣло малко-по-малко получаватъ своето сжвршенство, и човѣкътъ става човѣкъ. А какво би казале вие, ако би прочѣле въ нѣкоя физиология, че млѣкото, което дѣтето бозае изъ гърдите на майка си, сждржжа въ себѣ си и кости, и жили, и мѣсо, и мускуле и пр. и пр.? Какво би казале вие, ако би чуле, че млѣкото е сжставено отъ такива сжщо вѣщества, отъ каквито е направено и нашето тѣло? Най-послѣ, какво би вие казале, ако би чуле, че въ тревите и въ плодовите са намира такова сжщо млѣко, каквото и въ боските на кравата? „Това не може да бжде, ще да извикате вие насмѣшливо. — Ако отъ млѣкото да би могло да са сжстави мѣсо, ногти, косми и др. т., то тие би биле мекки, бѣли и воденисти, като млѣкото.“ Не бжржайте. Дорде дѣтето са намира въ утробата на майка си, то са храни отъ нейната кржвъ, а когато са роди, то расте и развива са исклучително отъ млѣкото й. Ако ние да би поглѣдале въ вжтрѣшностите на дѣтето, то би видѣле цѣла фабрика, която е сжставена много по-искусно и много по-сложно, нежели сичките други фабрики на свѣтътъ. Тая фабрика расте и преобразява са сѣки часъ и сѣка минута. Ако вие налѣте въ нея млѣко или друга нѣкоя храна, която е полезна за нейната работа, то тя сжздава кости, мѣсо, косми, ногти, жили и пр. Съ една дума, тая фабрика сжздава и увеличава сама себѣ си. И така, ако са постараме да изучимѣ механизмътъ на тая чудна фабрика, то ще да видимѣ, че той е просто и естествено явление, което са повтаря даже и въ минералите и което е чистъ химически процесъ; но въ това сжщо време ни единъ разуменъ човѣкъ не може да направи тоя механизмъ, освѣнъ природата, която

За почвата.

са нарича животъ. И сичкото това произхожда отъ една нищожна капка мляко! — Но за да са запознаеме поотблизо съ увеличението на човъческото тѣло, ние сме длъжни да знаеме какъ са то храни и защо храната съставлява необходимото условие за поддържаннето на човъческия животъ. Сѣки вече знае, че гладътъ е най-главната причина, която ни накарва да търсиме храна, да ъдеме и да са храниме. Но що е гладъ и отъ какъ той зависи? Преди да отговориме на тоя въпросъ, ние трѣба да кажемъ нѣколко думи за онова явление, което е известно въ науката подъ име обмѣна на вѣществата. Въ човъческото тѣло почти безпрестанно произхожда чудно движение. Даже и най-малката часиѣ отъ това тѣло са измѣнява сѣка минута; сѣка частица работи, приѣма и дава; даже и най-малкото влакнѣ живѣе и преобразява са. Когато ние дъхаме, то въздухътъ влазя въ бѣлиятъ дробъ, преобразява кръвта, произвожда омѣна на вѣществата и излазя вънъ. Съ една дума, когато въздухътъ влазя въ тѣлото, то вноса въ него ново вѣщество, което са съединява съ вътрѣшностите на човѣкътъ и което излазя отъ тамъ съвсѣмъ преобразено и непотрѣбно за животътъ. И така, обмѣната на вѣществата, която е най-главното условие на животътъ, е оная чудотворна сила, която дава ходъ на частиците и която управлява сичката вселенна. Организмътъ отдѣлява безпрестанно отъ себѣ си оние вѣщества, които сж съставлявае часть отъ тѣлото, и на тѣхното мѣсто, за да възнаградн изгубенното, получава нови вѣщества. Ето защо ние можеме да кажемъ безъ никакви преувеличения, че тѣлото на човѣкътъ са възобновлява постоянно. Доказано е вече, че ние сѣко мигновение губиме изъ тѣлото си толкова частици, колкото получавале нови на мѣстото имъ. Науката е изброила даже, че тѣлото на човѣкътъ са възобновлява съвършено въ продълженнето на седемъ години, така щото послѣ това време въ него са не съхранява ни една малка частица, която е влѣзла въ съставътъ му преди седемъ години. За правилната обмѣна е необходимо, щото човъческото тѣло да получава толкова частици, колкото изгубва. Но защото човѣкътъ сѣко мигновение, даже при диханието си, губи неволно извѣстни частици отъ своего тѣло, които трѣба да са замѣнатъ съ нови, то са разбира, че обмѣната на вѣществата причиняватъ въ тѣлото чувствени недостатци. Това чувство, което накарва човѣкътъ да приѣме толкова нови частици, колкото е изгонилъ изъ себѣ си, са нарича гладъ. Думата „хранение“ или „питанне“ са обяснява съ слѣдующите нѣколко рѣда. Онзи процесъ, който възобновлява изгубенните изъ човъческото тѣло частици, са нарича „хранение“ или „питание“ именно за това, защото разлага храната и прави отъ нея мѣсо и кости. Съ една дума, човѣкътъ заедно съ своите части, напримѣръ съ кожата, съ косата, съ костите, съ мѣсото съ кръвта, съ ногтите и съ зъбите, не е нищо друго, освѣнъ приѣменната и преобразованната отъ силите на природата храна. Същото ще да кажеме и за растенията. Растението не е нищо друго, освѣнъ земя и въздухъ. Но за това по-послѣ.

(Продължава са).

Като разгледнахме вече важността на въздухътъ или на климатътъ, ние трѣба да обърнемъ своето внимание камъ другъ единъ предметъ, който е още по-важенъ и отъ когото зависи почти исклучително растителниятъ животъ. Ние говориме за почвата. Ако за измѣненнето на климатътъ е нужно сждѣйствието на сичкиятъ народъ и ако това измѣнение не може да бжде твърде значително, то почвата са намира подпжлно въ рѣцете чи и ние можеме да я управляваме по своята воля. По земледѣлческите правила, почва са нарича онзи пластъ на земята, въ когото растенията пуцатъ своите корѣне и изъ когото добиватъ своята храна. Когато говорѣхме за хранението на растенията, ние казахме, че тие са състоятъ отъ органически, отъ безазотисти и отъ азотисти тѣла; ние казахме, че когато растението изгори, то отъ него остава зола; най-послѣ, ние говорихме, че золата е минерално и неорганическо тѣло. Да ви кажеме сега кои тѣла са наричатъ органически и кои неорганически, защото тие двѣ думи са срѣщатъ почти въ сѣка учебна книга, а ни единъ отъ нашите писатели и до днесъ още не са е погрижилъ да ни обясни смъщностьта на тѣхното различие. Сичките тѣла, които са намиратъ въ природата, са дѣлатъ на двѣ групи: на минерални или неорганически и на растителни или органически тѣла. Различието между едните и другите са състои въ това, че органическите тѣла образуватъ организми, т. е. такива тѣла, въ които, като въ органъ, трѣба да бжде сичко цѣло и сичко на своего мѣсто, а неорганическите са състоятъ само отъ една однородна масса. А цѣла ли е тая масса или не, за тѣхъ е се едно. Отъ тая неправилность тѣлото са не измѣнява, а само става по-голъмо или по-малко. Така, напримѣръ, ако пребиеме нѣкой камакъ на двѣ половини, то ние ще да получиме два камака, а ако разрѣжеме нѣкой овца на двѣ равни части, то ние нѣма да получиме двѣ овце. Изъ сичкото това произлазя такова заключение, че камакътъ, желзото, златото и др. не сж организми, и оние тѣла, които ги съставляватъ сж неорганически; а човѣкътъ, овцата, мухата, дървото и сичко друго, щото са ражда, щото са храни, щото расте и щото умира, сж организми, и оние тѣла, които ги съставлятъ сж органически. Но ние казахме, че органически тѣла са наричатъ само оние, които образуватъ организми, а по-горе рѣкохме, че золата, която по-напредъ е входила въ съставътъ на организмътъ, е тѣло неорганическо. Това не е противорѣчие. Химията, която са занимава съ съставътъ и съ образованието на тѣлата, ги дѣли на двѣ групи, т. е. тя нарича неорганически тѣла оние, които са срѣщатъ повечето пѣти не въ организмите и които тя може да произведе сама. Така, напримѣръ, въ золата има поташъ, когото химията може да разложи и да види, че той са състои отъ металътъ кали, отъ познатиятъ вече намъ кислородъ и отъ въгленъ. Именно оние тѣла, които химията може да разложи и пакъ да ги състави, са наричатъ у нея неорганически. По-горе ние видѣхме вече, че въглищата и водата, ако сж съединени заедно, образуватъ дървесина (lignine, Holfaser); а ако разложиме дървесината, то получаваме въглища и вода, но изъ водата и въглищата ние не можеме вече да направиме или да съединиме изново дър-

весина. Ако до днешният ден и да сж употребени голѣми усилия да сжставатъ отъ вѣжлища и вода дървесина, то сичките тие многочислени опити и изжирѣдни старания сж останале напрасни. Подобни сжединения могатъ да произвѣдатъ само организмите съ силата на своятъ животъ, слѣдователно тие тѣла сж нарѣчени отъ химията твърде справедливо органически тѣла. — Както растенията, така и почвата сж сжставени отъ два рода тѣла: отъ органически и отъ неорганически. Единственото различие, което сжществува между почвата и растението са заключава въ това, че въ първата има повече неорганически вѣщества, а въ второто повече органически. За растението сж важни и двата рода. Изгорете единъ сношъ слама и поглѣдайте колко зола ще дѣ добиете отъ нея, а тая зола е земена изъ почвата. Като знаемъ каква важностъ има храната за растенията и като знаемъ, че почвата е храна, то трѣба да я изучиме съ особена подробностъ. Да си зададеме най-напредъ въпросъ, отъ дѣ са е земала тая почва и какъ са е тя образувала? Тоя въпросъ е важенъ въ много отношения. Ако откриеме причините, които сж образувате почвата, то заедно съ това ние ще да узнаеме и сичките благоприятни и неблагоприятни условия, които дѣйствуватъ постоянно на нея. Неорганическата частъ на почвата са е образувата отъ разрушившите са планински породи. Планински породи са наричатъ твърдите каменни планини или дебѣлите пласти. Никой не може да нарѣче почва, камакътъ, но ако тоя камакъ да би са разсипалъ на ситни части, то земледѣлецътъ би стѣпилъ на него и захваналъ би да оре. Пѣсакливите мѣста нѣкога си сж биле покрити съ камаие, които сж са разнизале. И така, днесъ по-голѣмата частъ отъ сухата е покрита не съ камаие, а съ почва. Но да разглѣдаме оние причини, които сж разрушили и разрушаватъ планинските породи и които сж образувале и образуватъ почви. Планинските породи сж сжставени отъ различни минерали. Една отъ най-важните породи, която е послужила за образуванието на нашата почва, е гранитътъ. Ако поглѣдаме съ особено внимание на гранитътъ, то ще да забѣлѣжиме, че той е сжставенъ отъ три минерала, които са отличаватъ доволно наглѣдно единъ отъ други. Единъ отъ тѣхъ, бѣлиятъ или блѣдно-червениятъ, е кварцъ; другиятъ, червениятъ, който има мѣсни цвѣтъ, са нарича полеви шпатъ; а третиятъ, който са сжстои отъ тънки и блѣстящи луспици, е слюда. Въ гранитътъ слюда са намира много по-малко, нежели другите два вида. Когато са разниже гранитътъ, то отъ него са образува пѣсакъ, а отъ полѣвиятъ шпатъ гнила. Ако желаеме да са увѣриме съ очите си, че сичкото това е така, то трѣба да направиме опитъ или да обжрнеме своето внимание при разнизванието на планинските породи, което происхожда и до тая минута. Слюдата е меккъ материалъ, слѣдователно колкото повече са тя намира въ гранитътъ, толкова той бива и по-неджлготраенъ. Ние можеме даже да я изчоплюваме съ нокатътъ си. Ако водата или други нѣкои причини извадатъ изъ гранитътъ слюдата, то той са разнизва и образува пѣсакъ и гнила. Но сжществува и други причини, които сж много по-важни въ това отношение, т. е. които разрушаватъ планинските породи и които имъ даватъ другъ видъ. Тие причини сж топлината, воздухътъ, студътъ и вѣтарътъ. Изъ физиката е извѣстно, че сѣко едно тѣло са разширява отъ топлината и сжсѣява са отъ студътъ, но тие тѣла са разширяватъ или сжсѣяватъ различно. Да поговориме за тсва интересно дѣло малко по-пространно. Ако желаеме

да са убѣдиме окончателно, че тѣлата са разширяватъ отъ топлината, то трѣба да направиме нѣколко опита. Да земеме металическо топченце, което при обикновенната температура преминува свободно презъ металическо колѣнце, и да го нагрѣеме. Ако направиме това, то ще да забѣлѣжиме, че топченцето не ще може вече да премине презъ колѣлцето, а ще да стои на него до онова време, дорде не истине. Когато истине, то ще да преминува презъ колѣлцето така сжщо, както и по-преди. Сичкото това ни показва твърде ясно, че сѣко едно тѣло са разширява отъ топлината, а отъ студътъ са умлява. Ковачете видатъ почти сѣки часъ, че нашето заключение е вѣрно. Но отъ топлината са разширяватъ и другите тѣла, т. е. водата, воздухътъ и пр. Ако земеме стѣклена трѣбница, да налѣеме въ нея живакъ или друга нѣкоя водениста материя и да я нагрѣеме отъ единътъ край, то живакътъ ще да са изскачи нагоре, т. е. ще да стане по-шпрокъ или по-джлагъ; а ако я туриме на студено мѣсто, то ще да произлѣзе противното. Това явление е накарало учените хора да изнамѣратъ топлотѣтъ или термометрѣтъ. Да кажеме нѣколко думи и за воздухътъ. Ако земеме нѣкоя цѣвъ, напимѣръ цѣвъ отъ пушка, да я затѣкнемъ и отъ двѣте страни съ ямки затикалки и дѣ нагрѣеме срѣдата ѣ, то воздухътъ, който са намира въ цѣвѣта, ще да са разшири и ще да исхвѣрли затикалките съ доволно голѣма сила. Многочисленните опити сж доказале, че не сичките тѣла са разширяватъ еднакво, т. е. че едни са разширяватъ бързо, а други полека; че едни са разширяватъ малко, а други много. Сѣки, който е ималъ работа съ готварските сждове, знае, че нѣкои отъ тѣхъ са не пукатъ даже и въ оние случаи, когато ги туриме надъ силенъ огънь, ако само въ тѣхъ са намира вода или друго нѣкое воденикасто тѣло. Пукатъ са само оние сждове, на които стѣните сж твърде дебѣли или неравни (криви); а пукатъ са за това, че топлината не може да нагрѣе изведнашъ сичката стѣна, слѣдователно и да разшири сичкиятъ сжсудъ, и оние части, които сж поблизо до огънѣтъ, са разширяватъ и пукатъ са. Ако сжсудѣтъ не е равенъ на сѣкаде, то тънките части са нагрѣватъ порано отъ дебѣлите, разширяватъ са и пукатъ са, защото дебѣлите части имъ препятствуватъ да дѣйствуватъ свободно. Ние говорихме до сега само за оние сждове, които сж направени отъ еднакавъ материалъ. Въобразете си сега, че предъ вазе са намира такавъ единъ сжсудъ или такавъ единъ предметъ, който е сжставенъ отъ нѣколко разнообразни тѣла, и че тие тѣла сж сжединени тѣсно между себѣ си. Ако си въобразите това и ако помислите малко, то ще да са увѣрите, че тие предметъи ще да са разнижатъ твърде бързо, ако ги нагрѣеме силно или ако ги изстудиме. Да земеме за примѣръ гранитътъ. Ние казахме вече, че тоя камакъ е сжставенъ отъ три тѣла, които са нагрѣватъ нееднакво. Кварцѣтъ са разширява повече, слюдата по-малко, а шпатѣтъ още по-малко. Разбира са, че ако е сичкото това така, то тоя камакъ са разнизва лесно и образува пѣсаклива земля. Втората причина, която разрушава планинските породи, е воздухътъ. Ние ще да обясниме това явление съ нѣколко примѣра. Когато желѣзото рѣждавѣ (или когато са сжединява съ кислородѣтъ), то става сипкава и роховита масса, която сѣки отъ насъ може да разтѣрка или да истѣче даже и съ рѣката си. Сжщото происхожда и съ другите ископаеми. Когато кислородѣтъ са сжединява съ планинските породи, то тие ставатъ сипкави и разнизватъ са. Но освѣнъ кислородѣтъ,

въ въздухътъ са намира въглена кислота, която способствува така също доволно значително на планинските породи да са разнижаватъ и да измѣняватъ своятъ видъ. Така, напримеръ, полевиътъ шпатъ, който е съставенъ отъ металътъ кали съ кислородъ (окисъ отъ кали), отъ пѣсакъ (кремнева кислота) и отъ гнила, са намира въ постоянно досѣгане съ въгленната кислота, която, като са съедини съ окисътъ на кали, образува поташъ. Гнилата остава свободна и не приемава никакво участие въ това съединение. Когато окисътъ на кали е била съединена съ кремневата кислота, то е съставляла твърдъ камакъ; а сега тя е станала поташъ, който, както е вече извѣстно почти сѣкиму, са разнижава отъ сѣка една влажностъ, слѣдователно неговите частици са преобразяватъ отъ твърди на мекки. Както въгленната, така и другите кислоти могатъ да способствуватъ при разрушението на планинските породи. Твърдиятъ камакъ, като стои на мокро мѣсто, са покрива съ плѣсень. Ако поглѣдаме тая плѣсень съ увеличително стѣкло, то ще да видиме, че тя са състои отъ ситни растения, които, като умиратъ, окисватъ на въздухътъ, т. е. образуватъ кислоти, които, като дѣйствуватъ на камакътъ, го разрушаватъ. Когато плѣсеньта изгнива, то остава послѣ себѣ си черноземъ, надъ когото презъ слѣдующата година израсватъ още повече разнообразни ситни растения. Разбира са, че и тие растения изгниватъ и образуватъ кислоти още въ по-голъмо количество, които дѣйствуватъ на камакътъ още по-силно и разрушаватъ го още по-лесно. И така, пластътъ на черноземътъ са увеличава отъ година на година и образува плодородна почва, която са състои отъ минерали и отъ органически вѣщества. Жрното на висшето растение, което е донесено на тая или на оная почва отъ вѣтарътъ или отъ водата, намира вече благоприятна почва, и повърхността на земята са покрива съ растения. Съ една дума, семето, което е произвѣдение на растението, дава плодъ, изгнива и сѣе въ своето собствено тѣло нови организми. Ето какъ са е появилъ черноземътъ. Освѣнъ кислотите, които са образуватъ отъ гниението, корѣните на растенията, които влизатъ даже и въ най-малките пукотини на камакътъ, помагатъ твърде много да произлѣзе неговото разрушение. А ако близо до камакътъ падне нѣкое жрно отъ първокласните растения, като, напримеръ, отъ нѣкое дърво, то силните и дебѣлите негови корѣне сж въ състояние да разтрошатъ даже и най-твърдите планински породи. — Освѣнъ гореказанните дѣятели, които дѣйствуватъ при разрушението на планинските породи, една отъ най-голъмите роли играе водата. Когато водата пада отъ високите мѣста, то разбива голъмите камане, влиза въ тѣхните пукотини, остая въ тѣхъ презъ зимата, замързва и увеличава са, слѣдователно произвежда разрушение. Но ние говорихме вече, че сичките тѣла са увеличаватъ отъ топлината; а умалчаватъ са отъ студътъ, а сега казваме, че водата замърва и увеличава са! Не мислете, че това е противорѣчие. Когато водата са преобразява на ледъ, т. е. когато нѣкое воденистото тѣло са преобразява на твърдо, то добива по-широка и по-дълга форма. У насъ презъ зимата сж са пукале даже и мѣдните сѣдове отъ разширеннето на водата. Това е виждалъ сѣки отъ насъ съ очите си. Но ние сме обязани да обърнеме своето внимание камъ другъ единъ предмѣтъ, който е много по-важенъ и който изисква по-сжществена обработка. Ние говориме за образованието на почвата или за повърхността на зе-

мята. Главниятъ дѣятелъ и въ това отношение е водата. Сичкиятъ процесъ за образованието на почвата ние можеме да сравниме съ процесътъ на хранението, т. е. съ животътъ на органическите тѣла. Ако животътъ са образува отъ храната, която не прилича ни най-малко на него, то и почвата са образува отъ планинските породи, които нѣматъ никакво сходство съ нея. Както храната на живното са разрушава и смегчава въ стомахътъ отъ стомахниятъ сокъ, отъ дѣйствието на вѣтрѣшниятъ жаръ и отъ други причини и образува такова вѣщество, което съставлява организмътъ, така и планинската порода, като са разнижава по различни причини, са преобразява на такова вѣщество, което е полезно за животътъ на растенията и което са нарича почва. Съ една дума, както въ органическите тѣла са разгонва кръвта изъ сичкото тѣло отъ сжрцето, така и водата въ земята, като носи различни вѣщества за образованието на почвата, са гони отъ различни височини и стрѣмнини; както кръвта, като върви изъ своятъ пѣтъ, остая въ различни части различни предмѣти, които образуватъ органите, така и водата, като тѣче по неравната земна повърхностъ, остая носимите отъ нея части, които образуватъ различни почви. Разнизанните планински породи са разнасятъ отъ водата въ видъ на голъми и на малки камане или разниени вече. Голъмите скали, които са откъсватъ отъ планините, падатъ надолу, унасятъ слѣдъ себѣ си множество ситни планински породи, раздробяватъ ги на ситни части съ своята тежестъ, а водата ги влѣче и пълни съ тѣхъ ниските мѣста. Когато рѣката е замързнала, то на ледътъ така също падатъ голъми и малки камане, който слѣдъ време ги занаса на далечно разстояние. Ето защо ние доволно чѣсто можеме да найдемe при устията, напримеръ, на Искарътъ такива минерали, които сж своиствени само на Доспатските планини и които са срѣщатъ въ дунавска България твърде рѣдко.

(Продължава са).

ЗА ВОСПИТАНИЕТО ВЪОБЩЕ.

Разбира са, че ако въ природата не сжществува правило безъ исклучение, когато са говори за нравствениятъ напредокъ на човѣкътъ, то и ингелзското воспитание има свои темни страни, т. е. и въ него са намиратъ множество криви понятия и безполезни или вредителни принципи. Така, напримеръ, честта, която е главната подпорка въ животътъ на човѣкътъ, са тѣлдува доволно чѣсто криво и отчасти убийствено. Ние видиме, че множество ингелзски воспитаници ставатъ слѣпи робове на онова, цото са почита за добро, за възвишено и за благоприятно. Ако Паскалъ говори, че общественото мнѣние е „царъ на свѣтътъ,“ то неговите думи нидѣ не могатъ да са примѣнатъ до толкова близо камъ дѣйствителността, до колкото въ Англия. Въ тая земя общественото мнѣние, по думите на Ескироса, стои много по-високо, нежелъ волята и желанията на кралица Викторя. И така, ингелзете, той най-способенъ отъ сичките други европейци народъ, сж безсилни предъ чуждото мнѣние . . . Ингелзските дѣца, — които сж независими въ сичко, — са приучаватъ още отъ малолѣтството си да уважаватъ и да са кланятъ на сѣки единъ старъ предмѣтъ, на сѣки единъ старъ обичай, на сѣко оста-

рѣло и преживѣло постановление и на сѣка безпоздѣна старина. Множество нрави, обичаи, обряди, постановления, вѣрованя и т. н., които сж биде усвоени преди цѣли столѣтня, са принимаватъ и до тая минута за такава, за каквито сж са приемале въ грубите времена, когато науката са е скитала изъ темнотата и когато възвишенните понятия сж са намврале въ своето младенчество. Съ една дума, и у ангелизете е захванало вече да са появява снова неподвижно сжстояние, снова себѣлюбие и оная самодоволностъ, съ които са отличаватъ китайците, т. е. оние неподвижни трупове, които сж осмѣяни даже и отъ самите ангелизски консервативци. Ескиросъ говори, че тие многочислени не сжвѣмъ похвални нрави и обичаи сж са укорѣнили у тоя народъ до толкова дълбоко, што сж са преобразиле на религиозни вѣрованя. Сѣки ангелизистъ е свободенъ да управлява себѣ си по своята воля, а ни единъ отъ тѣхъ не смѣе да издѣе изъ обществените приличия, ако тие приличия да би олицетворяле даже и самата глупостъ. Разбира са, че тие слаби страни въ ангелизското воспитание сж до толкова сжществени, што, ако са не отстранатъ, на Англия грозни годѣма опасностъ, т. е. неподвижностъ и самодоволство, които са не сжглашаватъ съ човѣческиятъ прогресъ. Ето защо ангелизското воспитание не може да са земе безусловно за образецъ, и Ескиросъ избира само неговите по-добри страни. Да са попитаме сега, дѣ е началото и дѣ е конецътъ на воспитанието, а именно отъ кое време дѣтето захваща да разбира и да усвоява и кога захваща да размишлява и да критикува видѣното и слушанното? — Да отговориме на тоя важенъ вопросъ е твърде тѣшко, защото животътъ е богатъ съ различни произшествия и съ всевъзможни явления, които по-често-гошъ спиратъ снова, што би трѣбало да върви, и даватъ ходъ на она, што би трѣбало да са отложи. Даже и оная епоха, която е преминала предъ рождението на дѣтето, здравнето и склонности на неговите родители, семейните свѣдства и сичко, што го окружава, трѣба да са зематъ предъ видъ въ дѣлата на воспитанието, слѣдователно она, што са нарича природни свойства, дарове на природата и тайни явления, не сж, както ни са чини, нищо друго, освѣн послѣдствие отъ умственната дѣятелностъ на предишните поколения. За влиянието на физическите явления, ние не желаеме нито да говориме, защото съ изучението на тоя предметъ въ сегашното време са занимаватъ множество извѣстни учени които сж рѣшили вече, че физиологията трѣба да стане нераздѣлна сжзница на педагогята. Днесъ е доказано, че колкото по-рано са захваща воспитанието, толкова е и по-добре. Но въ що и въ какво са заключава това воспитание? Моралистите, които основаватъ своите умозаклучения на отвлечени понятия за човѣкътъ, иматъ приготвени цѣли теории, които, ако само са приведатъ въ ижижение пунктъ по пунктъ, ще да ни доведатъ до нѣкакавъ си идеалъ. Разбира са, че тие теории би могле да бждатъ превъзходни само въ такавъ случай, ако човѣкътъ да би билъ подвижно цѣлно сжщество, което не е подчинено на никакви измѣнения или на никакавъ вепредокъ. А какво видиме ние? Отъ денъ на неговото рождение и до самата му смъртъ, човѣкътъ проживѣва както въ физиче-

ско, така и въ нравственно отношение цѣли рѣдове видоизмѣнения, които праватъ сжвѣмъ невъзможни правилата и обязанностите, на които са дава всемирно значение. Ето защо ние трѣба да дадемъ на воспитанието по-широко, по-свободно и по-прогресивно пространство. Въ началото на воспитанието родителите трѣба да са ограничаватъ само съ отстраненето на оние вънкашни влияния, които би могле да бждатъ вредителни на дѣтето. Скоро послѣ това за тѣхъ наставатъ малко по-тѣшки времена. Извѣстно е, че, по смѣтките на физиологите, дѣтето отъ шестмесѣчиятъ и до тригодишниятъ си възраст усвоява една третя часть отъ оние знания, съ които (ако считаме съ срѣднѣо число) са задоволва по-голѣмата часть отъ човѣчеството въ продълженето на сичквиятъ си животъ. И така, ние видиме, че човѣкътъ добива най-много свѣдѣния именно въ она, време, когато го не учатъ почти нищо методически или дорде природата е оставена сама на себѣ си. Но сжествува, разбира са, възможностъ, когато човѣчеството може да помогне на природата, ако то приучи дѣтето да са ползува малко по-малко отъ своятъ слухъ, отъ своето зрѣние и отъ другите свои чувства. Най-главната погрѣшка почти на сичките европейски педагоги са заключава въ това, че тие са грижатъ твърде малко за физическото развитие на сичкото дѣло. Въ това отношение европейците стоятъ много по-ниско, нежели диваците, които живѣятъ въ своето естествено сжстояние. Развитето на цивилизацията се повече и повече ослаблява чувствителната страна на човѣкътъ; навикътъ да бжде постоянно обиколень съ жандарми или съ полицейски защитници го накарва да пренебрѣгава своего физическо развитие; недостаточността на зрѣнието са замѣнява съ очила и съ увеличителни стжкла и пр. и пр. Съ една дума, човѣкътъ малко-по-малко са преобразява, измѣнява са и става се повече и повече несжвършененъ въ физическо отношение. Разбира са, че оние свойства, които придобива човѣкътъ въ тие случаи, по причина на цивилизацията, стоятъ много по-високо отъ изгубенните физически способности, но въ това сжщо време, за уравновѣшането на физическата и на нравственната страна, ние сме длжни съ ежедневни упражнения да укрѣпяваме човѣческиятъ организмъ, защото бездѣйствието е такава една сила, която е въ сжстояние да затъни и умственните способности и да направи отъ живото сжщество „положително нищо,“ на което исклучителното правило ще бжде само да бжде и да дебѣле. Въ сегашното време, когато механиката са развива се повече и повече и когато ти остави човѣческиятъ трудъ или човѣческите сили на задниятъ планъ, педагогята трѣба да са погрижи за воспитанието здраво дѣло, което слѣдъ време да са не бои отъ убийственното бездѣствие. Ние говориме тука само за Англия, която въ послѣдното време е станала механика даже и въ общественниятъ животъ. Но да са върнеме снова камъ своятъ предметъ. Една отъ най-свѣщените обязанности на воспитателите са заключава въ това, што тие да привлѣкаватъ вниманието на дѣтето камъ оние предмети, които сж полезни и които слѣдъ време ще да му до-трѣбатъ. Огвлѣченните предмети, които младиятъ умъ не може да разбере и които доволно често накарватъ даже и възрастните хора да преобрѣщатъ мозакътъ си

наопаки и да намиратъ само празно пространство, трѣба да са избѣгаватъ или да са оставятъ за по-послѣ. Ако дѣтето усвоява само онова, щото види, то родителите му не трѣба да глѣдатъ на него като на безсловесно животно, което нѣма нищо свое и което не разбира случившите са явления. „Той е още дѣте. Той още нищо не разбира. Той не може да разбере. Неговиятъ умъ не е дозрѣлъ до тамъ, щото да разбере нашите дѣйствия,“ говорятъ множество родители и родителници, когато виждатъ и сами, че тѣхните дѣйствия излизатъ изъ кръгъ на приличията. Разбира са, че гореказанните мнѣния сж погрѣшна. Дѣтето още отъ малко захваща да протестира противъ множество обстоятелства и стареа са да докаже на своите родители, че у него са е появила вече воля и енергия и че то не обича да го стѣсняватъ и да го мѣчатъ. Разбира са, че тамъ, дѣто сжществува енергия и самостоятелностъ, са явява вече умъ, разсжждения и опозиция. Сичкото това ни накарва да кажеме още веднашъ, че нравственото и физическото развитие трѣба да върватъ заедно, че вниманието на дѣтето трѣба да бжде обжрнато само камъ доброто и камъ полезното и че лошавите примѣри не трѣба да са изнасятъ предъ очите му даже и въ най-ранниятъ възрастъ. Ако ние не приѣмеме гореказанните нѣколко рѣда за правило въ воспитанието, то ще да погубиме бждщиятъ човѣкъ за сѣкога, и той слѣдъ време ще да има пжлно право да ни проклѣна и да ни ненавижда. Освѣнъ сичкото това, родителите и воспитателите сж длжни да дадатъ пжлна свобода на дѣтските стрѣмления или на неговите инстинкти. Когато дѣтето не види лошави примѣри, то неговиятъ самостоятеленъ пжтъ ще да бжде чистъ, честенъ и полезенъ. Ескирось мисли, че е по-добре да дадеме на дѣтето свободна воля да изразява даже и своятъ гнѣвъ, нежелни да го принуждаваме, съ силата на наказанията, да скрие тоя гнѣвъ на сърцето си. Когато дѣтето доствгне до своето развитие, то ще да разбере и само, че гнѣвътъ е лошаво качество. Но дорде настане това време, т. е. дорде дѣтето добне свое сжждение и свои понятия за доброто и за злото, ние предлагаме на родителите (това е наше частно мнѣние) просто и радикално срѣдство, което са сжстои въ слѣдующиятъ параграфъ. „Сѣки родителъ е обязанъ да отвѣлжава вниманието на дѣтето отъ лошавите стрѣмления съ различни сжщественни предмѣти, които могатъ да привлѣкатъ вниманието му.“ Въ човѣкътъ никога са не намиратъ положително лошави инстинкти, но въ него доволно чѣсто са появяватъ такива, които, като станатъ първенствующи или лошаво ужитени, влѣкатъ слѣдъ себѣ си лошави послѣствия. Ако ги угушиме, то ще да причиниме на бждщиятъ гражданинъ по-голъма вреда. Ние мислиме, че е хилѣди пжти по-добре да противодѣйствуваме на тне наклонности съ противоположни примѣри. Ако за възрастните хора сжществува исправление, то за дѣтето ние можеме да измислиме хилѣди основателни срѣдства. Но нѣкои моралисти говорятъ, че лошавите наклонности доволно чѣсто са захващатъ въ най-ранниятъ възрастъ и че са продължаватъ презъ сичкиятъ ни животъ, ако родителите ни и да са стараятъ да ги отстранатъ съ сичките си сили. За да ни докажатъ, че тѣхните заключения сж вѣрни, т. е. че множество живи сжщества са раждатъ

отъ утробата на майка си съ лошави наклонности, тие фалшиви психолози ни указватъ на множество рождени братия, които сж са родиле подъ една черга, които сж израгле подъ една стрѣха и които иматъ различни противоположни характери. Но заключава ли са въ това убѣждение каква-годе правдоподобностъ. Ние смѣмо можеме да кажемъ, че то е фалшиво. Между братията у давите или у естественните народи ние не срѣщаме такива отличителни черти въ характерите, каквито са срѣщатъ у цивилизованните народи, слѣдователно причините, които сж произвѣде гореказанните отличия, иматъ сжвсѣмъ другъ источникъ. Ние са сжглашаваме, че едни дѣца са развиватъ рано, а други късно; че едни дѣца биватъ впечатлителни, а други немарливи; най-послѣ, че едни дѣца сж твжрдохарактерни, своеволни и енергични, а други мирни, хрисими и тжрпѣливи. Но какво происхожда отъ сичкото това? Ние твжрде добре знаеме, че и най-голъмите престжпници доволно чѣсто ставатъ добри и полезни граждани, а множество добри, хрисими и послушни младежи слѣдъ време биватъ крадци, обираче, главорѣзи и лжеци. И така, лошавите или добрите наклонности происхождатъ отъ онова общественно устройство, което ни окръжава и отъ което сѣки отъ насъ заимствува правила, нрави и обичаи. Ако гореказанните братия да би биле окружени съ еднакви условия, ако тѣхните родители да би имъ давали еднакви права, еднакви примѣри и еднакви сжвѣсти, ако тие сами да би са ползували съ еднакво здравие и пр. и пр., то между тѣхъ никога не би са появило голѣмо нравствено отличие. Единъ американски педагогъ говори даже, че доволно чѣсто и най-малките домашни или общественни сжбития могатъ да дадатъ отличително направление на човѣческиятъ характеръ. Така напримѣръ, ако ние изнасятъ предъ дѣцата множество вкусни нѣща и ако имъ не даватъ да ѣдатъ колкото искатъ, то у тѣхъ ще да са появи жѣдностъ; ако помилвате едното дѣте, а на другото са скарате, то у второто ще да са появи завистъ; а ако имъ запрѣщавате да ѣдатъ, да носатъ или да иматъ онова, щото ѣдеге или щото имате ние, то у тѣхъ ще да са появи наклонность да крадатъ. А могатъ ли родителите и воспитателите да ни кажатъ, че тие сж воспитале своите дѣца честно и безгрѣшно и че ни веднашъ презъ животътъ си не имъ сж показале лошавъ примѣръ? Ние казахме вече, че твжрде чѣсто даже и най-нищожните причини дѣйствуватъ доволно силно на нашиятъ характеръ. — Но обязанностьта на родителите е не само да отстраняватъ лошавите причини, които могатъ да подѣйствуватъ на дѣтскиятъ характеръ, а и да развиятъ тѣхните способности така, щото тие слѣдъ време да избѣгаватъ и сами вредителното и да тжрсатъ полезното. Когато дѣцата дойдатъ до оная възрастъ, въ която умътъ добива вече способность да усвои и да разбере и добрите и лошавите страни на животътъ, то воспитателите сж длжни да повдигнатъ завѣсата и да имъ покажатъ сичко, щото тие ще да срѣшнатъ слѣдъ време подъ ясното небе. Съ една дума, ако бждщиятъ гражданинъ са приготви да посрѣшне даже и нещастията сжзнателно, то той нѣма да са сирѣшина, а ако падне, то ще умѣе и да стане. Разбира са, че слѣпниятъ навикъ камъ известните морални истини, които сжставляватъ най-главната основа на

воспитанието, никога не могат да са похвалатъ съ подобни резултати. Ако вие говорите на дѣтето, че то не трѣба да върши това или онова, то трѣба да му докажете просто, ясно и вразумително защо, за какво и по какви причини не трѣба да го върши. — „Брей, не припикай, да та не бия!“ казва воспитателътъ. — „А защо да не припикамъ?“ пита дѣтето. — „Това не е твоя работа,“ отговаря воспитателницата. Разбира са, че тие поведѣния и тие строгости сж убийствени за младото сжщество, което би трѣбало да чуе отъ своите родители по-сжществени обяснения за това или за онова дѣло. А кажете ни, молиме ви са, кого сж сирѣде строгостите на родителите, на воспитателите, даже и на законътъ, да не извърши своите престжпления? Заплашванията или страхътъ не само че не спиратъ дѣтското желание, но още накаратъ престжпникътъ да лже, да скрива своите намѣрени и да издава чистъ изъ сѣко гнуснаво дѣло. Ингелвзското правило за това важно дѣло говори, че ако дѣтето не слуша воспитателите си, то трѣба да го накажатъ самите предмѣти, отъ които го вардатъ и до които го не допускатъ. Ако дѣтето са удари о столътъ, ако са упари отъ копривата, ако са убоде съ нѣкои игла и пр., до които майка му не е давала да са доближи, то тие примѣри по-добре отъ сичко друго ще да му обяснатъ оние причини, които сж накараде по-възрастните да му даватъ сжвѣти и да го принуждаватъ да бжде послушенъ. (Продължава са).

ЗА НАШИТЕ СЖДРУЖАВАНИЯ, КОИТО НОСАТЪ НАЗВАНИЕ ЕСНАФЕ.

Да поговориме сега за нашите дружества, които носятъ название еснафе, и за европейските акционери или неакционери компании. Мнозина мислатъ, че понятията за сжставленieto различни еснафе сж пренесени въ Европа отъ турците, които отъ своята страна сж ги заимствовале отъ арабете. Сѣки вече знае, че въ старите времена (това са случва по нѣкои мѣста и до днешниятъ день) търговията е происходила сжвсѣмъ просто, т. е. стоките сж са пренасяде съ камили и търговците сж сжставляде цѣли керване, защото пжтищата сж биле небезопасни. Разбира са, че ако търговците изъ Синопъ или изъ Трапезундъ сж имале нужда да идатъ въ Мекка или въ Яфа за стока, то не сж могле да тржгнатъ сичките, защото пжтиътъ е билъ значителенъ и тѣжакъ и защото имъ сж биле нужни голѣми разности. Твърде скоро благоразумните хора изнамѣриде такава едно срѣдство, което отстранило баремъ отчасти тие неудобства. Така, напимѣрь, Трапезундските търговци избирале нѣколко души честни и влиятелни лица, повѣряде имъ своите капитале и испровождаде ги въ близолѣжащиятъ градъ (да рѣчеме въ Кара-Исарт), дѣто тие намираде други еснафе, които имъ даваде още по нѣколко личности. И така, когато търговскиятъ керванъ достигатъ до Адепъ, то неговите членове са увеличале до нѣколко стотини и търговците са не нуждале вече отъ проводници. Разбира са, че подобна търговия е могла да сжществуваетъ само въ оние патриархални времена, когато честносттата са е туряла на първото мѣсто, когато арабинътъ е проливалъ кръвта си за исполненieto на даденната дума и когато лажата, из-

мамата и аферическите способности сж са прѣзвирале отъ чисто сжрце. „По-добре е да хода изъ Багдатските улици съ торбата на рамо, нежели да зема неправедно отъ ближните си безчетно богатство,“ е говорилъ тогавашниятъ търговецъ. Трѣба да кажеме и това, че търговците сж даваде на избранните лица своите капитале безъ никакви расписе, безъ полици и безъ джирове, безъ никакви гаранции и безъ никакви контроли. Богъ и честната дума сж биле сичко. Стоките, които сж са купувале и които сж са докарвале въ градътъ, сж са дѣлили между търговците безъ никакви неудобствени и безъ никаква зависѣть. Сѣки е земалъ онова, щото е искалъ да има. До каква степенъ сж биле чисти въ оние времена правите и обичаите на арабските търговци са види изъ слѣдующето историческо извѣстие. Единъ венецианецъ, който е ималъ дѣло съ арабете, говори за тие търговци така: „Ако испроводенните покуватели намираде въ тоя или въ оня градъ нови неизвѣстни по тѣхните страни стоки, отъ които би могле да добиятъ доволно добра печалба, то са не рѣшале да ги купатъ само за това, защото нѣмале заповѣдь отъ своите еснафе, а да ги оставатъ за себѣ си тие не щеле за това, да не осжжрбатъ своите повѣрители. Тие занасяде въ своятъ градъ само една незначителна часть отъ гореказанните стоки, които са наричале „мостри,“ и продаваде ги така, щото отъ печалбата имъ да са възползува сичкиятъ еснафъ. Случвало са е и така, щото печалбата отъ тие стоки да са даде въ нѣкоя джамия, да са раздаде на бѣдните, да са направи отъ нея чучуръ или да са оправи нѣкой пжть, да са направи нѣкоя станца за пжтниците, да са задоми нѣкое сиромашко момиче и пр. Ето какви сж арабете, съ които Венеция е влѣзла въ търговски сношения.“ Слѣдъ време гореказанниятъ обичай е билъ воведенъ въ цѣла европейска Турция. Може да са каже, че между нашите търговци до скоро сжществуваше извжрѣдно довѣрие и похвална взаимна помощ. Азъ сжмъ запомнилъ такавъ единъ случай. Единъ отъ пловдивските търговци християне отиваше на узунджовскиятъ панапръ за стока. Когато са бѣше качилъ вече на коньтъ си и когато са првготвяваше да тржгне, предъ него са исправи единъ отъ второстепенните търговци (турчинъ) и каза му така: „На ти петдесетъ лири да ми купишь макате.“ Тоя търговецъ продаваше макате. Българинътъ зема парите, каза „сбогомъ“ и тржгна по работата си. Но за какво ви разказвамъ за тие пѣща, когато вие сте виждаде и сами хилѣди примѣри. Ние сме твърдо увѣрени, че въ Мала-Азия, къ Босна, въ Албания и вжобщѣ по оние крайове, дѣто още не е достигнала така нарѣченната гржко-еврейска цивилизация, и до днешниятъ день сж са сжхраниде търговските патриархални обичаи, които ни единъ безпристратенъ човѣкъ не може да не похвали. Но намъ твърде лесно могатъ да отговоратъ, че патриархалната търговия никога не може да приеме такива широки размѣри, каквито приймаватъ, напимѣрь, европейските акционерни и неакционерни компании. Ние не можеме да кажеме противното, но въ това сжщо време сѣки отъ насъ види, че еснафете въ много отношения стоятъ по-високо отъ компанияте. Да са обясниме. Ако отъ еснафските дружества са хранатъ многочислени свободни личности, то отъ компанияте са ползуватъ само богатите

капиталисти; ако отъ еснафските дружества произхожда облекчение за множество сиромаси хора, то компаниите убиватъ малките търговци и отниматъ и послѣдното парче хлѣбъ въ рѣцете на работниците; най послѣ, ако отъ еснафските сѣдружия не произлази никому никаква вреда, то компаниите сѣ поробиле почти $\frac{2}{3}$ отъ европейско-американското население и направиле сѣ отъ човѣкътъ безотвѣтна машинна. Съ една дума, ако на нашите еснафе да би са дало малко по-добро развитие, т. е. ако членовете на тие сѣдружия да би усжвършенствоваде своите понятия и ако да би разшириле кръгътъ на своята дѣятелностъ, то би достигнале до оная цѣль, камъ която са стрѣми въ послѣдното време сичка пова Европа. Ние можеме да нарѣчеме благодѣтелно и прогресивно само онова търговско или економическо предприетие, косто принася полза не на нѣколко комерчески или аристократически Крезове, а на сичкитъ народъ, на сичките работници и на сичките трудолюбиви сѣщества. А какво видиме въ сѣвременните акционерни и неакционерни предприетия? Нѣколко акционерни общества отварятъ богати фабрики или обширни търговии и унищожаватъ ситната промышленность; нѣколко фабриканта отнѣматъ работата въ рѣцете на нѣколко милнона живи сѣщества и предаватъ я на своите систематически робове, кепто са задължаватъ да работатъ за най-нищожната награда; най-послѣ, нѣколко отдѣлни капиталисти убиватъ търговията и промышленността на срѣдните класове и тѣчатъ по Лондонските или по Парижските улици дѣцата на своите „хранители“ съ конетите си. Еснафете иматъ сѣвсѣмъ другъ характеръ. Тие сѣдружавания сѣ са появили не за порабощението на частните личности, не за убийството на работниците и не за обогатението на отдѣлни аферисти, а за взаимна помощ, за облекчение на частните търговци и работници и за безопасността на комерцията отъ убийственитъ монополъ. Който желае да са убѣди въ справедливостта на нашите думи, той трѣба да обърне своето внимание на сѣвременната борба, която сѣществувва между сиромасите и богатите почти по сичка Европа и които въ послѣдното време е упадила сичките мислящи хора.

(Свѣршва са).

НАРОДНИ ПѢСНИ.

I.

Драгана рано ранила
Съ ковани вѣдра на рамо,
На бѣли Дунавъ за вода.
На бѣлъ е камакъ стѣшила,
Бѣло си лице измила,
Черни си очи лискала,
Па на Дунава говори:
„Дунаве, бѣли Дунаве,
Що ще та питамъ да кажешъ, —
Право ми кажи не лъжи, —
Отъ-ка пѣгдите дваждъ пѣха,
Дваждъ пѣха и погрѣтиха,
Колко гемии минаха.
Съ колко ми бѣли вѣтрила?“
Дунавъ Драгана говори:
„Мома Драгано хубава,
Право щемъ каза, не лъга, —
Отъ-ка пѣгдите дваждъ пѣха,
Дваждъ пѣха и погрѣтиха,
Триста гемии минаха,

Съ триста ми бѣли вѣтрила.
Най-напредъ Стоянтъ вѣрвѣше, —
Черно му бѣше вѣтрило, —
Съ мѣдень си кавалъ свиреше,
Като свиреше думаше:
„Либе Драгано, Драгано,
Какво е мене за тебе,
Да е и тебе за мене,
Свила би поли шарени,
Па би въ Дунава скочила,
Та да та носи подноси
И до менъ да та донесе,
До мойта черна гемия.“
Драгана жалба дожала,
Па свила поли шарени,
И е въ Дунава скочила;
Дунавъ я тихо покаралъ,
Камъ Стоянова гемия.
Стоянтъ си рано подрачилъ,
Лицето да си измие,
Очите да си пошлиска,
И камъ джупена погѣдалъ, —
Тамо си видѣ Драгана,
Като я видѣ заплака,
Порой си сѣлази поропи;
Вѣрла му жалба дожала,
Та па са въ Дунавъ подхвѣри
До първо либе Драгана,
Съ дѣсна я рѣжа прегѣри,
Па на джвото наднаха.

II.

Синко Стояне, Стояне,
Вечерь ти мама постила,
Заранъ ти дига постиля;
По постилята на(х)оди,
Свѣкакво цѣнке ропесо:
И бѣлъ, и червенъ трендафилъ,
И чернооки босилѣкъ!
Да ли ти нѣкой до(х)оди,
Или си ходишь нѣкъде?
„Майко ле, мила драгайо!
Ни ти си ходя нѣкаде,
Нити ми нѣкой дооди, —
Залибихъ либе хубаво,
Доста е, мале, хубаво,
Нало е младо глупаво.
Не уме дума да дува,
Камо ли либе да либи!“
— „Питай го, синко, питай го,
Като е младо глупаво,
Що е по-мило отъ майка,
Що е по-благо*) отъ бѣлъ мѣдъ,
Що е по-бърво отъ коня?“
— „Я сѣмъ го, майко, попитаъ, —
— „Либе — по-мило отъ майка,
Сѣмъ е по-благо отъ бѣлъ медъ,
Очи — по-бърви отъ коня.“
Либи го, синко, либи го,
Ляби го не оставай го, —
Не е ми младо глупаво,
Нало е хитра хитрия.

III.

Озгоръ са чуха черни татаре,
Озгоръ са чуха, оздождъ дойдоха,
Сѣки татаринъ по коня води,
По коня води, по роба носи;
Едно татарче три коня води,
Едно Калина, друго Малина,
Я трекята е снаай ги**) Пѣва;

*) Сладко.

**) Намѣсто снаахъ имъ.

Плаче Калина, плаче Малина,
Снаай ги Пѣна тихомъ говори:
„Мжлчи Калино, мжлчи Малино,
Недѣй да плачешъ, недѣй да жалишъ,
Цѣвке берете, вѣтки вѣтѣте;
Язе да плачемъ, язе да жалимъ,
Бѣло ми платно на плѣтъ изгорѣ,
Мжжео ми дѣте въ люлката умрѣ.“

IV.

Че чуло ми са разбрало:
Мома кирия да кара,
Отъ Дунавъ дорѣ до Сосия, —
Момински хурки шарени,
Ергенски мѣдичи кавале, —
Каквото Неда сирота,
Сосъ пжрво либе Стояна!
Въ Сосия чума морила,
За три дни триста гробове,
А за недѣля хилядо.
И Неда чума хванало, —
Душа ѝ още играе;
Либе ѝ мѣсто кукува, —
Они му сакатъ хилядо,
А озъ ги *) дава двѣ хилядъ.
Неда Стояну говори:
„Либе Стояне, Стояне.
Не давай либе хилядо,
Не разбивай си дукато,
На си ма, либе, закарай,
На връхъ на Стара-планина,
На кирджийско падало **),
Тамо ма, либе, законай;
Кога кирджии заминатъ,
Они ще да ма спомѣнатъ,
И сосъ водица прелѣятъ.“

V.

Пжрви ми пѣгли провѣха,
Пжрво ми либе не дойде;
Я му се надамъ да дойде,
Оно ми хаберъ доврѣща:
„Некъ ми се жени либето,
Че язе сжмъ се оженилъ, —
Тжвки коновци вѣчила,
Остри ножове дѣвере,
Сиви галуве ***) кумове,
А галувици кумици,
Касански цѣта сватове,
Кжси сврачяци свяхици.“

Тѣе пѣсни сж записани отъ Г. Глабарски въ видинските села.

КНИЖЕВНОСТЪ.

За народните предания и вѣрования и за народните пѣсни, приказници и пословици. Въ в. „Денъ“ е напечатана статийка подъ заглавие „Шакъ по (за) змѣйовете“, която ни накарва да кажемъ и ние нѣколко думи за народното творчество и да поправиме нѣколко твърде значителни погрѣшки, които въ послѣдното време сж захванале да праватъ нашите писатели, т. е. събирателите на народните пѣсни, приказници и пословици и описателите на народните обичаи и вѣрования. Гореказанната статийка е написана въ Враца отъ Ив. П. Сл. и има критически характеръ. Нѣкой си бѣше казалъ въ в. „Денъ“, че въ българските народни пѣсни са спомѣнуватъ само змѣйове,

т. е. само мжжски същества, и че той (писателятъ) не знае ни една народна пѣсенъ, ни едно народно предание, въ които би са спомѣнувале змѣйци, т. е. женски същества, и които би са залюбвале въ хора. Това мнѣние, което, да кажемъ право, е погрѣшно, е накарало г-на Ив. П. Сл. да яви на българския народъ, че той е намѣрилъ такава една пѣсенъ, която е въ сжстояние да извърши двѣ Колумбовски открития: „1^о въ нея са доказва, говори г. Ив. П. Сл., влюбванѣто на змѣйовете и въ животни, и 2^о показва са начина и лѣковете (.) съ които са (сж) лѣкували влюбенитѣ отъ змѣйови и змѣйци.“ Послѣ тие „убѣдителни“ обяснения г. Ив. П. Сл. привожда и самата пѣсенъ, която, да кажемъ право, не заслужа онова значение, което ѝ дава „негово словесие.“ Изпжрво, тая пѣсенъ е записана невѣрно и безъ сжблюдение нужните поетически особености, които сж своиственни на сѣка една народна поезия; а второ, въ нея сж притурени множество стихове, които приличатъ на ямаци по нова дрѣха. Така, напимѣръ, ние намираме въ тая пѣсенъ такива стихове:

Що нѣ-дни идвашъ бѣлъ червепъ,
А нѣ-дни жжати и зелель (найѣ —
сто: А нѣ-дни идвашъ жжать зелель).

Кога ма мамо пригърне
Коститѣ ми испотроши
Крѣвѣта ми, мамо испне.

Вториятъ стихъ не хела, т. е. той не е записанъ както трѣба или е преправенъ съ цѣль.

Да расточи колата
Да ги покрие съ кожа биволска.
Майка ти крави да полѣй
На тебъ банка да не пжресе
Я ще у шинка да стоѣж.

Ние мислиме, че народътъ никога не може да пѣе така неправилно и така безобразно глупаво и непоетически. Но послушайте какво ще да бжде по-нататакъ.

Стоянь си дома утишелъ
Това на майка си казалъ
Утише на Стара-Планина
У това равно ливаде
Па си набрале Вратика,
Вратика и Команика
И овчарска Тинтява.
Майка му срѣдъ ноцъ ги сварила
Излезла на вжтъ кръстопжтъ
Разточила на колата
Кравата си е поляла,
Послѣ диснада шинѣта
И най-подиръ Стояна
Тонава извика змѣйца
Ей тебе старо вещице
Защо ти това направи
Та ни съ Стоянь раздѣаи.

Желателно е да не помислите, че ние не сме туриле въ тая пѣсенъ точки и зацѣтаи злоумислено. Да ни упази господъ богъ отъ подобенъ грѣхъ! Но да оставиме правописанието и да поговориме за смисалта на самата пѣсенъ. Ние свободно можемъ да кажемъ, че главната цѣль, — която е накарала г-на Ив. П. Сл. да запише (или да напише) гореказанната пѣсенъ, — е била не да изнесе навидѣю народните вѣрования безпристрастно и безъ никакви вапцилки, а да докаже на своятъ противникъ, че българския народъ, — който е ималъ щастие да живѣе близо до просвѣщенна Гржция, отъ която сичкиятъ образованъ свѣтъ е заимствувалъ своите вѣрования, — е усвоилъ почти сичко; щото е необходимо за живите същества, които не могатъ нито да фдатъ, нито да спатъ безъ змѣйове и безъ змѣйци. Съ една дума, г. Ив. П. Сл. е желалъ да са похвали предъ свѣтътъ, че ако у другите народи е сжществувала митология, то тя е сжществувала и у българете. Разбира са, че ако подобно стрѣмление и да е похвално и утѣшително, но неговата полза е сжжнителна. Ние мислиме, че ако умните хора събиратъ, записватъ и печататъ народните вѣрования, обряди и обичаи, то праватъ това не да сжставатъ и за българете митология, — по образецътъ, напимѣръ, на гржцката и на римската, — а да узнаятъ сжвременните поня-

*) Намѣсто оиъ имъ, той имъ.

**) Мѣсто дѣто пошуватъ кирджии.

***) Г а л у п и, грабливи птици или догане, диви сожле.

ти, формата на езикът, богатството на въображението и пр. и пр., които сж за тѣхъ много по-интересни, нежели чехлите на богиня Мара или златните мустаци на Перуна. Но г. Ив. П. Сл. са не задовлява съ това, т. е. той не е простъ описател на народните обичаи и вървания, а обяснител на тѣхното значение, описател на тѣхната история и изслѣдовател на тѣхното явление или происхождение. Така, напримѣръ, той ни увѣрява, че върванията за змѣйовете или за „дивовете“ сж заимствовани не изъ турските баснословни предания, а изъ грѣцката митология. За да докаже своето заключение съ неопровержими факти, г. Ив. П. Сл. ни разказва, че славяните на Балканския полуостровъ сж имале съ грѣците ближни сношения много по-рано, нежели съ турците. — „А отъ кого сж заимствовале жителите на о. Исландия своите вървания въ шестокрилите змѣйове и въ крилатите левове? ще да попитаме ние нашиятъ словесѣйши археологъ. — Кажете ни дѣ?“. Но г. Ив. П. Сл. стива още по-далечъ. Така, напримѣръ, той ни увѣрява, че нашите змѣйове приличатъ на Аполона. „Змѣя представляватъ обикновено огненъ и свѣтълъ и по нѣкога думата змѣя са замѣства съ думата слънце, говори г. Ив. П. Сл. — Аполонъ у грѣците е билъ богъ на слънцето.“ О-о-о, покойниче Якове Гримме? О-о-о, господине Шенингъ! О-о-о-о, сички буквоѣди, величаиши мислителни, археолози и историци! Излѣзте, молиме ви са, изъ гробовете и паднете на колѣна предъ нашите учени философи и остроумни филологи! Вие сте са мѣчили презъ сичкиятъ си животъ да докажете какво значение е имала „киромантията“, а нищо не сте доказале; вие сте написале по дванайсетъ „зѣло“ дебѣли томове и старале сте са да откриете, какви мисли сж са въртѣле въ старите времена изъ главите на грѣците, когато тие сж са занимале съ своята замѣчателна „клеромантия“, а нищо не сте откриле; най-послѣ, вие сте са кланяле презъ сичкиятъ си животъ на боговете, които сж наказале Лакона за неговото престѣпление противъ гостеприемството, а вашите непослушни ученици сж са смѣяле на вашите философи, свалиле сж ви отъ катедрите и наричале сж ви идноти и харамоѣдци, защото, по тѣхните думи, вашето учение и вашите открития сж биле околчесто нищо. А какво происхожда на нашето учено поле? Нашите учени свѣтила земаѣт перото си въ рѣка, написватъ газетна статейка за бжлгарските вървания, помѣщаватъ я на двѣ колоници, измишляватъ си сами факти и доказателства, а нашата публика сваля шапките си, благодари ги и обезсмъртава имената имъ. Идете послѣ това и не говорѣте, че бжлгарскиятъ народъ умѣе да оцѣни своите мислителни. Послѣ гореприведените нѣколко рѣда, г. Ив. П. Сл. разсжждава за грѣцката митология, говори за происхождението на Аполона, обяснява думата Фебъ и пр. И сичкото това са говори само за туй, за да са огрѣчатъ и змѣйовете, както сж са огрѣчили и по-голѣмата часть отъ бжлгарските умове! Но да оставиме това. Ние сжвътоваме редакцията на в. „День“ да са не компрометира съ подобни разсжждения, защото нейната добросовѣстность е вече доказана. Ако нашиятъ гласъ бжде услышанъ, то ние слѣдъ време ще да посжвътоваме и г-на Ив. П. Сл. да бжде по-остороженъ, защото втората погрѣшка изисква безпристрастна и немилостива критика. Въ слѣдующиятъ брой на „Знание“ ние ще да поговориме за това дѣло малко по-пространно.

ПОЛЕЗНИ КНИГИ.

** Жуковскій, Ю. История политической литературы XIX столѣтїи. Сиб. in 8°, стр. XV + 438. Тая книга е ползена за сѣкого, който са занимава съ днешниѣто положение на европейските государства и който ждае да знае каква опозиция сж тие срѣщале отъ мислящето човѣчество.

** Глѣбовъ, В. Очерки по сельско-хозяйственной экономїи. Изданїе 2-е. Москва, in 8°, стр. 39. Цѣната на тая доволно ползена книжка е 50 коѣйки.

** Волеленъ, В. Руководство къ аритметикѣ. Изданїе 7-е. Москва, in 8°, стр. 174. Цѣната на тая популярна аритметика вие не знаеме, защото не е обявена на кориците ѣ.

** Алоповъ, В. Галилей предъ судомъ инквизици. Очеркъ его жизни и трудовъ, съ приложенїемъ портрета и факсималие. Москва, in 8°, стр. VI + 175. Цѣната на тая твърде интересна книга е 1 рубла.

** Picture gallery of the nations. For the young. London. Ако тая книга и да е написана просто и безъ „високоумна ученность“, но тя сжобщава множество полезни и интересни свѣдѣния за малозвѣстните групи на човѣческиятъ родъ. Въ нея сж помѣстени и множество картини, които дождивяватъ текстътъ.

РАЗЛИЧНИ ИЗВѢСТІЯ.

* Отъ както е проринатъ суецкиятъ каналъ, множество мѣстности сж добиле сжвъсѣмъ другъ видъ. Така, напримѣръ, населението на о. Цейлонъ са умножава периодически. Днесъ на тоя островъ са намиратъ 1,520,575 будиста, 464,414 сивиста (поклонници на индийското божество Сива или Шива), 182,613 католика, 171,542 мохамеданца, 24,756 протестанта, 6,071 веслиянца, 3,101 пресвитериянца и 1,478 баптиста. Черковнослужителите отъ различни религии са раздѣляватъ така: 87 свѣщенници и миссионери-калугери, 217 протестантски пастори проповѣдници, 5,345 ламайски жерци или будисти, 1,078 служители на Сива и 449 мохамедански духовни лица. И така, тоя островъ, който са нарича „бисеръ на Англия въ Индийскиятъ океанъ“, е захваналъ да добива ново значение. Сичките кораби, които отиватъ въ Индия и въ Китай, са заиратъ въ Цейлонъ.

* Въ единъ отъ французските официални вѣстници е напечатано извѣстие за населението на срѣдня Африка, което е твърде интересно. На юго-западъ отъ езерото Чада са намира такава господарство, което са нарича Гауссъ. Това господарство, което са дѣли на нѣколко провинции, е населено отъ негри-гауссовци, които исповѣдатъ мохамеданска вѣра и които въртатъ съ ингелизете доволно обширна търговия. Преди петдесетъ години два мюсюлмански свѣщенника изъ Сенегалъ дошле въ Гауссъ, който въ това време сжставлялъ сжвъсѣмъ незначително господарство. Тие доволно скоро распространїле мохамеданската вѣра между населението, внушили му храбрость и енергия и предсказале му, че то ще да завладѣе сичка Африка. Единъ отъ тѣхъ, по име Османъ Фанда, билъ провжзглашенъ за султанъ и захваналъ свѣщенна война, която била ознамѣнована съ блѣстящи побѣди. Той покорилъ сичката страна отъ езерото Чада и до самиятъ Нигеръ. Неговите приѣмници распространїле владѣнията му още по-на югъ и покориле голѣмото племе Адамауа. Числото на жителите въ това господарство достига до 15 милиона. Администрацията на Гаусса е ягка и енергична. Христїенете са приймаватъ гостеприемно и правителството гарантира за тѣхното имане и за тѣхните личности. Въобще тая страна о твърде богата и плодородна. Още по-добра и още по-плодородна е друга една страна, която са нарича Гонгухъ и която лжи далече на югъ, жди кралевството Ашанти, на сѣверъ отъ Лагоме и Беннуа. Столинята на Гонгуха е най-важниятъ търговски пазаръ въ цѣла Африка. На тоя пазаръ дохождатъ повече отъ 500,000 души. Изъ сичко са види, че вътрѣшна Африка, която не е имала едно време никакви сношения съ европейците и съ тѣхната безчовѣчна продажба живи тѣла, е населена доволно гжсто.

* 11. Маия, т. е. деньтъ на бжлгарските равноапостолни братия св. Кирила и Методия, бѣше отпразднованъ тържественно и отъ нѣкои бжлгарски общини въ Ромѣния.

ОТЪ РЕДАКЦИЯТА.

Г-ну М. П. въ Ломъ. Вашата статия е добра, но не е за нашиятъ вѣстникъ. Вие видете твърде добре, че програмата на нашиятъ вѣстникъ ни не дозволва да критикуваме сжвременните вопреси.

Г-ну А. Драгневъ въ Захара. Сѣка народна пѣсенъ ще бжде приѣмена съ особенно удоволствие, ако само тя е написана вѣрно. Отѣкнаме.